

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

LADAKALNIS

3 (49)

1995 liepa-rugsejis

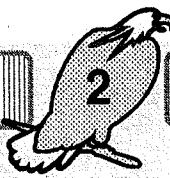
Šiame numeryje:

Piemenu šventė ANP

Ko klykia pempė ant dirvono?

Tai specialistai vadina rūgštimi...

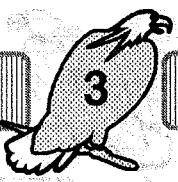
Dainuokite į sveikatą ir kt...

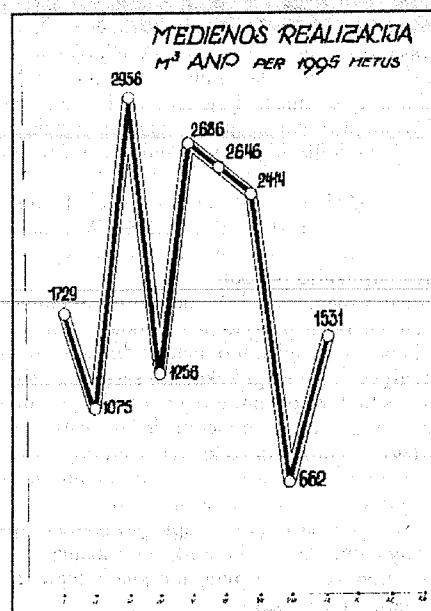
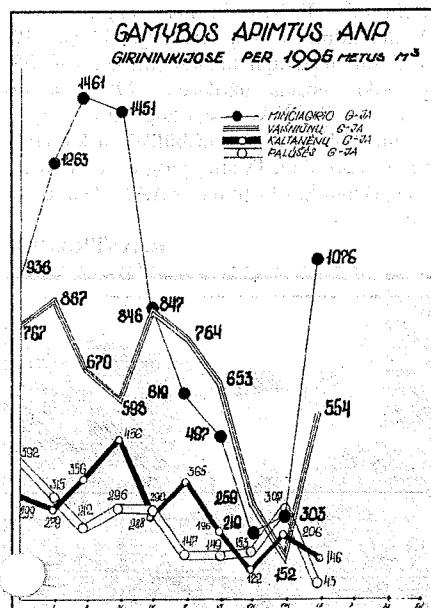
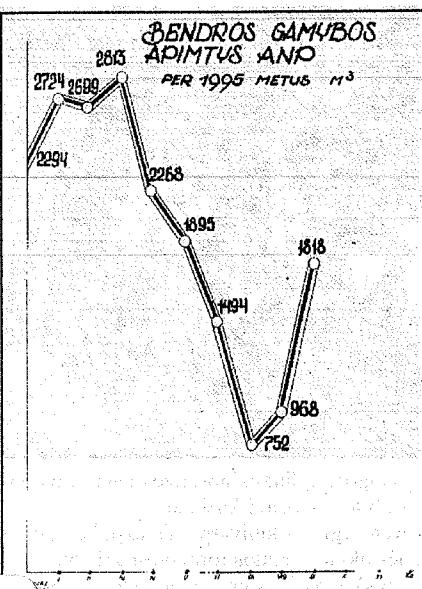
Turinys

1. A. Mameniškis. Gamyba parke	3 psl.
2. R. Astrauka. Mažas vabalėlis - didelė bėda	4 psl.
3. Ž. Bulavas. Piemenų šventė ANP	4 psl.
4. KRAŠTOTYRA	
Iš A. Gudukienės, L. Pakalnienės, V. Skudutienės kraštotyrinio darbo	
“Duona mūsų kasdieninė”	5 psl.
5. B. Šablevičius. Ko klykia pempė ant dirvono?	6 psl.
6. VOLUNGĖ	
L. Brazauskaitės poezija	8 psl.
7. V. Kreivėnienė. Tai specialistai vadina rūgštimi	10 psl.
8. L. Jarukaitė, S. Šlionskytė. Savaitė Baluošo pakrantėje	10 psl.
9. ŽMOGAUS EKOLOGIJA	
Dainuokite į sveikatą	11 psl.
10. Brolio Pranciškaus pastogėje	
Tėvas Stanislovas: mano paslaptis	12 psl.
11. VERTA ŽINOTI	
K. Čeponis. Žymūs žmonės (ir giminės) gyvenę
(gimę, dirbę, kariavę), palaidoti Ignalinos rajone	13 psl.
12. Turizmo ir rekreacijos centras siūlo	16 psl.

Leidėjas neatsako už autorinių nuomonė

Gamyba parke

Arteja žiema, o su ja ir miškininkų darbo "derliaus" nuėmino sezonas Aukštaitijos nacionaliniame parke. Šiuo metu ANP miškuose dirba 10 miško kirtėjų brigadų. Per mėnesį vidutiniškai pagaminama 1950 ktm medienos. Per metus numatoma pagaminti 24000 ktm medienos. Žiemos metu miške dirba ir vietas gyventojai bei ūkininkai, kurie dažnai naudoja savo techniką. Todėl žiemos metu gamybos apimtys išauga. Žiemą kertame daugiau ir dėl to, kad žiemos kirtimo mediena yra geresnės kokybės.

Šiais metais labai padidėjo gamybos apimtys. Tai salygojo žievėgraužio tipografo pakenktų eglynų džiūvimas ir šiu židinių likvidavimas. Viso buvo likviduota 104 ha pažeisto miško, iš jų net 7,1 ha plynų kirtimų. Pagaminta 19000 ktm medienos. Šis kenkėjas paplito ne vien tik pas mus. Nuo jo kenčia visi Lietuvos eglynaai.

Šiais metais parko miškakirčiai išskrino 304 ha uždomujų kirtimų. Manau, kad visi parko lankytogai pastebėjo, jog parko ežerų pakrantėse atsirado "akys". Tai taip vadinami kraštovaizdžio formavimo kirtimai, kurie dar labiau paryškina parko gamtos ivairovę - nors trumpam parodo mūsų ežerų groži. Tokie kirtimai buvo vykdyti 12 ha plote.

Miško kirtėjai daug padirbėjo ir tvarkant mūsų Meką-Ledakalnį bei Ginučių piliakalni. Toliau buvo tvarkomi kultūros paminklai: Minčios, Šeimaties, Daunorių, Varniškių bei kiti pilkapynai, kurių bendras plotas sudaro 47 ha. Išvalyta daugiau nei 90 km pakelių. Dabar galime džiaugtis, kad visų pagrindinių kelių aplinka graži.

Nebuvo pamirštas ir rekreacinis parko tvarkymas. Miškininkai įrengė 7 naujus lankytinlus objektus, kurie, tikiuosi, malonai nustebins parko lankytogus. Kaltanėnų girininkijoje atnaujino darbus miško baldų cechas. Cia buvo pagaminti naujieji parko "vartai" ir 25 miško baldų komplektai. Miškininkams daug padėjo APN statybininkų brigada, įruošusi poilsiauvietes, dailininkės, sukūrusios naują vaizdinę informacinię sistemą.

Aukštaitijos nacionaliniame parke dirbančių miško kirtėjų darbas yra žymiai ivairesnis ir įdomesnis. Čia neapsiribojama vien miško ruoša. Miškakirčiai daug nuveikia, kad mūsų parkas būtu švaresnis, ivairesnis ir įdomesnis. Vykdant miško ruošą stengiamasi išvengti valksnų, šakos kraunamos į krūvas ir deginamos. Miškas traukiamas nenaudojant sunkios technikos. Traliuojamame lengvais miško traktoriais ir arkliais, stengiantis išsaugoti pomicikų ir miško paklotę. ANP teritorija yra suskirstyta į atskiras funkcinės zonas, kuriose ūkininkaujama skirtingai. Pvz. botaninio draustinio zonoje, kur auga retieji augalai, kirtimai vykdomi žiema, esant sniego dangai. Vykdydami kirtimus stengiamės kuo mažiau pažeisti gamtos darna, bandome išvengti plynų kirtimų. Ateityje vykdysime daugiau atvejinių ir atrankinių kirtimų.

Kiekviena girininkija ūkininkauja skirtingai. Miško ruošos darbus gerai atlieka Minčiagirio bei Vaišniūnų girininkijos. Jos pirmauja miško ruošoje. Palūsės ir Kaltanėnų girininkijos gamina perpus mažiau produkcijos, nes jų medelynaai jaunesni, jose daug mažiau darbininkų. Palūsės girininkija ateityje didesnį dėmesį privalės skirti rekreaciniams miškų tvarkymui, iki minimumo sumažinant miško ruošą.

Norint našiau ir kultūringiau dirbtį, dar daug ką reikia nuveikti. Miško ruošėjus būtina aprūpinti naujesne ir tobulesne technika, pagerinti darbo salygas.

A. MAMENIŠKIS

Mažas vabalėlis - didelė bėda

Dėl nepalankių klimatinių sąlygų, aplinkos teršimo ir ypač dėl mašinio kenkėjų išplitimo, Lietuvos miškuose prasidėjo intensyvus eglynų džiūvinas. Džiūsta ne tik pavieniai medžiai, bet ir dideli - iki kelių hektarų brandžių ir pribreštančių eglynų plotai.

Kenkėjų užpulti medžiai atpažįstami pagal tam tikrus pozymius: kai liemenų kenkėjai yra įsimetę viršutinėje medžių dalyje, išretėja laja, sumažėja prieaugis, šviesėja ir gelsta spylgliai, o parudavę nukrenta. Eglų spylgliai gali nukristi ir žalsvi. Kai kenkėjai veisiasi žemutinėje medžių dalyje, ant kamieno žievės, žolėje, prie pat kelno matomos kinivarpu išgraužos, vabalų angos.

Vabzdžių kiekiui miške sumažinti naudojami vabzdžiagaudžiai medžiai. Tai silpni, ligoti medžiai, vėjavartos, vėjalaužos. Jie naudojami patenkinamos sanitarinės būklės medynuose, kuriuose išdžiūvę ir kenkėjų užpulti medžiai jau iškirsti, tačiau galimas naujų medžių užpūlimas. Pavasario kenkėjams vabzdžiagaudžiai medžiai ruosiami iki balandžio 1 d., o vasaros - gegužės - birželio mėnesį (pusę mėnesio pries jų skraidymą). Vabzdžių apniktus medžius būtina išvežti ne arčiau kaip už 2 km nuo miško arba nupurkštai insekticidais. Nuo balandžio 25 d. miške, pamiskeje esanti visa žalia eglų mediena turi būti apipurkštai insekticidais arba nužievinta.

Kad pašalinti iš miško žievėgraužių apnirktas egles, vykdomi rinkiniai sanitariniai kirtimai, o jeigu medynas išdžiūvęs arba masiškai kenkėjų užpultas - kertama plynais sanitariniais kirtimais.

Kokia gi padėtis Aukštaitijos nacionaliniame parke? Nuo 1994 m. liepos 1 d. iki 1995 m. liepos 1 d. parke nudžiūvo 10,5 tūkst. ktm eglynų 190 ha plote, tame tarpe plynai 3,5 tūkst. ktm 22 ha plote. Nacionaliniame parke pagal plotą nudžiūvę eglynai sudaro 21% nuo buvusių pusamžių ir vyresnių eglynų. Iki š. m. liepos 1 d. jau iškirsta 8,1 tūkst. ktm eglės medienos 153 ha plote, t. tarpe plynai 2,9 tūkst. ktm 18 ha plote. Šiais metais naujai eglynų apnirkta kinivarpomis apytikria 2,6 tūkst. ktm 29 ha plote.

Medynus, kuriuos girininkijų darbuotojai numato kirsti plynai, ap-

žiūri Sanitarinės miškų apsaugos, aplinkos apsaugos agentūros, nacionalinio parko atstovai ir p.o to atliekami kirtimai.

Ažvinčių sengirės rezervate irgi yra kinivarpmis užpultų eglynų, tačiau ši sengirė be žymesnės ūkinės veiklos formavosi apie 50 metų, o paskutinius 20 metų čia nevyko jokių ūkinė veikla, todėl ir dabar kirtimai nevykdomi. Išvirtę išdžiūvę medžiai sengirėje - tai natūrūs procesai, vyksta medynų kaita. Dabartiniu metu sengirės būklė nėra kritiška. Eglynų džiūvimo židiniai žiemą sudarė apie 20 ha - 3% sengirės. Šiuo metu naujai užpultų medžių nėra daug (ne daugiau 10% nuo anksčiau išdžiūvusių). Tokias išvadas užfiksavo 1995 m. sausio 13 d. Palūšėje posėdžiauvių komisija. Ši komisija taip pat nutarė sukurti rezervato tyrimų programą "Miškų sanitarinė būklė", atskirai medynams pagal rūsių ir Gervėčių rezervatui. Tyrimų programą turėtų sukurti MŪM, Miškų institutas, Botanikos institutas ir AAM. Darbo koordinatorius - Miškų institutas.

R. ASTRAUKA

Piemenu šventė A.NP

Nuo svarbiausios pavasario šventės - Velykų - skaičiuojamas ir kitų švenčių laikas: Šeštinės, Sekminės, Devintinės. Septintas sekmainės po Velykų - Sekminės. Rytu Aukštaitijoje tai svarbiausia pavasario-vasaros laikotarpio šventė, nes yra susijusi su gamtos sužaliavimu, gyvulių vaisingumu ir javų derliaus gausumo lėmimo apeigomis ir tradicijomis.

Sekminiu šventė buvo švenčiama ir Aukštaitijos nacionaliniame parke. Jai ruošiantis teko kalbėtis su Meironių, Palūšės, Antagavės kaimų gyventojais. Daugiausia informacijos šių kaimų gyventojai patiekė apie šios šventės eigą tarpukario periodu.

Tuo metu karves ganydavo piemenys. Šeštadienį prieš Sekminės piemenys vainikuodavo karves. Jau iš pat ryto jie nupindavo vainikus iš beržo šakų, įpiindavo į juos kuo daugiau tuo metu žydintį medžių šakų (putino, šermukšnio, alyvos). Kadangi Sekminiu šventimo diena kasmet keičiasi, tai į vainikus būdavo piňami tuo metu žydintys augalai. Būdavo metų, kai karves puošdavo vien pienių žiedais. Patys vainikai būdavo įvairaus dydžio - vienius dėdavo karvėms ant ragų, kitus kabindavo jaučiamus ant sprando. Kad karvės vainikų nemunestų ir nečestų, jau nuo ankstyvo ryto piemenys jas prie šito pratindavo.

Sekminiu dieną būdavo parginama anksčiau - apie pavakarius. Apvainikuotas karves piemenys atvesdavo šeimininkams į kiemą. Šeimininkė atsidėkodama dovanodavo sūrį ar pyragą, o kita kumpio ga-

(Nukelta į 5 psl.)

(Atkelta iš 4 psl.)

la. Gavę dovanų, visi kaimo piemenys ei-
vo vaišintis į kokią nuošalesnę vietą. Pasi-
stiprinė ir atsigėrė duoninės giros, eidavo žai-
dimų ir ratelių.

Sekminiu rytą visos kaimo trobos buvo ap-

kaismos beržais. Kiemas puošiamas šviečiai
nupjautais berželiais. Po du jų stovėdavo prie
jejimo į kiemą ir prie gonku. Trobos vidus
taip pat buvo puošiamas beržo šakomis, iš-
kaišant juos po balkiais. Kaišymas beržo ša-
komis turėjo ir praktinę reikšmę - tuo metu
paprastai pradėdavo veistis musės, o beržų ša-
kelės prie paveikslų ar palangėse apsaugodavo
jas nuo užteršimo.

Sekminiu dieną, po mišių žmonės eidavo
parugėn, lankydavo javų laukus, apžiūrėda-
vo, ar geras bus derlius. Šiomis dienomis iš
šio papročio liko tik tiek, kad kaimo vyrai susi-
renka galulaukėj išgerti, o karvių nevainikuoj-
ja jau daugiau kaip penkiasdešimt metų,
nes piemenų nėra... Nėra kam ir piemenų puo-
tu kelti.

Norėdami prisiminti senuosius papročius,
siemet suruošėme Sekminiu šventę Meironių
ir Palūšės kaimuose. Meironių kaimo Sekmi-
nės labai savitos, o tuos ypatumus sukūrė ge-
ografinės sąlygos - aplink ežerai ir miškai, pie-
vų nėra, todėl tą dieną šeimininkai valtimis, o
karvės ežeru plaukdavo į Pabiržės pusiasalio
pievas. Detaliau apie šio kaimo Sekminiu tra-
dicijas ir jas sukūrusias sąlygas pasakosime
vėliau. Tą šeštadienį šventės dalyviai Pabir-

žes pusiasalyje taip pat vainikavo karves, šei-
mininkės vaivino savo patiekalais. Vaivės vy-
ko ant žolės, buvo snekama, dainuojama. Pa-
vakare svečiai persikelė į Meironis, kur I. Lu-
kašavičienės sodyboje jų jau laukė kitos vai-
šės, žuvienė.

Sekmadienį senojoje Palūšės bažnyčioje
buvo laikomas Sekminiu šv. Mišios. Po jų ap-
silankytą ūkininko sodyboje, apžiūrėti pasc-
liai. Vėliau aikštėje, apkaišytoje berželiais,
prie Lūšių ezero vyko smagi vakarė.

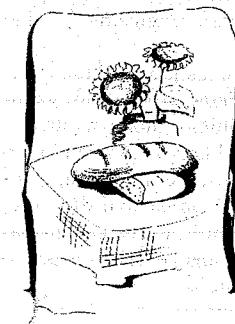
Šventę organizavo Ž. Bulavas ir O. Visoc-
kiene. Lėšos šventei buvo sukauptos remėjų
pagalba.

Ž. BULAVAS

K R A Š T O T Y R A X

Iš A. Gudukienės, L. Pakalnienės, V. Skudutienės kraštotyrinio darbo "Duona mūsų kasdieninė"

Širdis džiaugiasi, kad šiandieninės duonos sargyboje jau stovi ne tik artojas, bet kiekvienas žmogaus darbą
gerbiai pilietis. Šiandien ši garbinga misija atitenka literatui ir apskritai menui. Artojas jai sugeba duoti
puikų kūną, tik mes, literatai, lig šiol nepajégiami jai ikvėpti išminties, savigarbos ir sielos, kad jos niekas
nesparytų ir neišmestų už duru.

Noras surasti duonos ir žmogaus vertę nuvedė mane į Labanoro girią.

Buvo pats vidudienis, medkirčiai, susėdė prieš laužą ant rasto, ruošesi pletauti. Vienas traukė iš krepšio
suri, kitas-kiaušinių, trečias-vėl ką. O žilagalvis senukas, nusiėmės kepure, vienoje saujoje apgniaužęs laikė
duonos žiaunę, kitoje - cukraus gabalėlį. Pro debesų properšą pasirodė Saulė, senuko veidas nušvito dangiška
šviesa, ir ranka, kuri laikė cukrų, suvirpėjo. Krisdamas cukrus atsimušė į kelį, paskui cinktelėjo į salia pamestą
kirvį ir sudužo į smulkias atraižėles, kurios savo ruožtu susmigo į purų sniego. Seno žmogaus akysė sužvilgo
skausmas.

Vyrai nedrąsiai, vienas po kito, jam siūlinėjo savo gėrybes, bet senukas atkakliai purtė galvą. Jis palengva
susitardė ir netrukus jau ramiai valgė savo duoną. Iki paskutinio kąsnio.

Rašytojas Albinas Bernotas

Rugiapjūtė-svarbiausias metų darbas. Taip
já vertino mūsų proseeiliai, taip vertiname ir
mes. Prasidėjus rugiapjūtei žmonės dirbdavo
nuo ankstaus ryto iki sutemė. Vos prašvitus
vyrai išskaldavo dalgius, kad būtų aštresni ir
patraukdavo į rugių laukus. Vyrai kirsdavo
rugių, moterys iindavo iš po dalgio ir rišda-
vo pédus. Dažnai rugius pjaudavo ir pjautu-
vais. Tokios rugių pédos būdavo lygesnės, jas
apkuldavo kultuvais, iškrėsdavo (iškratyda-
vo) trumpesnius ir gležnesnius šiaudus ir tokius "kūlius" panaudodavo stogų dengimui.

Pradžiūvus pédams gubose, buvo stengia-
masi kuo greičiau suvežti į kluonus. Tačiau
esant lietingam orui, tek davavo statyti "kuorus",
ant kurių sukraunami pédai, kad išdžiūtų. Ru-
giapjūtės pabaiga buvo šventė.

Suvežtus į kluoną rugius kuldavo kultuvais.
Kultuvais kuldavo 2-3-4 žmonės. Jų bil-
desys į kluono "padą" turėdavo sutartinį rit-
mą ir iš šalies klausantis bei žinantis kultuvi-

nio kūlimo procedūrą žmogus, net nematy-
damas kūléjų, galėdavo pasakyti, kiek žmo-
nių dalyvauja kūlimo darbe. Vėliau atsirado
arklinės kuliemosios mašinos, kurias vietiniai
gyventojai vadino "malatarniomis".

Pasakojo Jonas Žilėnas, gim. 1917 m.,

gyv. Antalksnės kaime.

Užraše I. Verikaitė

Rugių pjauti eidavome visi-dideli ir maži.
Pjaudavome pjautuvais, o vyrai rišdavo kū-
lius. Statydavome kuorais (gubomis). 10 kū-
lių - guba, o 60 kūlių-kapa. Skaiciuodavome
rugių kapomis. Iš kapos iškuldavome vidu-
tiniškai po centneri grūdų (50 kg), kai grūdai
išdžiūdavo, veždavome į klojimus.

Po bulviakasio eidavome kulti. Kuldavom
spragailais. Darbo pradžia 3-4 val ryto. Todėl
tek davavo apsišvieti liktarna (uždarā lempa, de-
ginama žibalui). Pradėjau kulti būdama 13 me-
tų. Labai norėdavosi ryte miego. Iškultus grū-

dus vėtydavome vėtyklėmis. Iš jų maldavo-
me miltus duonai. Maldavome paprasciausiomis
akmeninėmis girmomis. Kepdavome duon-
ą krosnyje.

Pasakojo Ona Ivanauskienė,
gim. 1907 m., gyv. Ginučių kaime.

Atsigérinui rugiapjūteje turėdavo giros,
vadinamos "batviniuke". Kai pritrūkdavo gi-
ros, naujos neraugdavo. Juk nebuvvo laiko. I
vandenį įmesdavo duonos plutą ir atsigerda-
vo. Per pietus buvo paduodama miežinių
kruopų, kurios užbalintos pienu ir šaltos.

Rugiapjūtė tėsdavosi nuo vienos iki dvie-
ju savaicių. Tai priklausydavo nuo rugių pa-
sėlių ploto ir žmonių, dirbančių rugiapjūteje,
skaičiaus.

Pasakojo Jonas Aidukas,
gim. 1910 m., gyv. Švedriškės kaime.
(Nukelta į 6 psl.)

(Atkelta iš 5 psl.)

Rugius sėdavo rankomis iš sėtuvių. Vie-
nas žmogus seja, o kitas biržia (t. y. užkai-
šioja šakelėmis ar šiaudų kuokšteliūmis), pa-
žymint iki kurios vietas sukrenta grūdai. Ru-
gius pradėdavo sėti po rugpjūčio 20 dienos.
Rugsėjo 8-10 dienomis rugiai jau žaliuoda-
vo. Pasęjė dar apsėdavo zuperiu (superfosfa-
tu). Dirvą rugiams paruošdavo taip: du kar-
tus swardavo, suakėdavo. Jeigu dideli grums-
tai arba velenuota dirva, tekdamo sudrapakuoti.
Jeigu drapakas su penkiomis spyruoklėmis,
drapakuodavo vienu arkliu, o jei 7 ar 9 dantų,
tai drapakuodavo du arkliu.

Pasėlius stebėdavo, kad neužpultų juodos
kirmėlaitės. Jei jos užpuldavo, tai pasėliai vi-
sai išnykdavo, nes tuo laiku nebuvo jokių prie-

monių kirmėlėms sunaikinti. Šiemis kenkė-
jams užpuolus, dirvą su pasėliu vėl swardavo
ir sėdavo vėl iš naujo. Seja jau būdavo vely-
va, tai kirminali pakartotinai neužpuldavo, nes
jau būdavo šaltesni orai ir, matyt, tos kirmė-
laitės išnykdavo.

Žemdirbiai stebėdavo, kad pasėliuose
neuzsistovėtų vanduo, o pavasarį sniegas.
Vandens nuleidimui darydavo vagutes, o snie-
gui nutirpinti geresnės priemonės nebuvo,
kaip swardyti jo dangą.

Pasakojo Uršulė Bilkiėnė,
gim. 1903 m.,
gyv. Antalksnės kaime.

Už mažiausio trupinėlio duonos numetim-
amą tévai vaikus griežčiausiai bausdavo ir pa-
tys nepaprastai saugojo duoną. Jeigu per pie-

tus pritrupindavome duonos, tai mama liep-
davo surinkti trupinėlius ir suvalgyti.

Duonos bet kada sugalvojės nepasimsi,
juk buvo nustatyta valgyti pusryčius, pietus
ir vakarienę. Duona buvo šventas daiktas. Pa-
menu, kai eidavome į mišką uogauti, mama
ivyniodavo į skepetaitę po gabaliukų duonos
ir sakydavo: laikykit, kai uogausit, neijkis gy-
vatė, nes ji užuodžia duonos kvapą, o duona
šventa, su ja jūs niekas nelies. Tada duona
kvepėdavo ne tiek gyvatei, kiek mums pa-
tiems ir taip norėdavosi ją kuo greičiau su-
valgyti. Bet kol pintinė nepilna uogą, nevalia
suvalgyti duoną.

Pasakojo Mykolas Genys,
gim. 1911 m.,
gyv. Vaidžiuškų kaime.
Užraše O. Paukštinė

TAI IDOMU

VIŠKAS APIE DUONĄ

Vienintelis duonos muziejus įkurtas Vokietijoje, Ulmos mieste.

Vienintelis pasaulyje paminklas kepėjui Markui Virgilijui Kurisa-
kui pastatytas prieš du tūkstančius metų Romoje.

Duonoje yra baltymų, anglavandeniu, vitamininų ir kitų medžiagų,
kurių mes turime gauti iš maisto. Be to - skani. Tradicijos, nauda,
skonis - tai ir yra meilės duonai šaltinis.

Racionaliai maitinantis duoną aprūpina organizmą 20-25% būtinų
baltymų. 100 g duonos yra apie 40 g anglavandeniu, kurie sudegda-
mi išskiria energiją. Daug vitamino B. Yra mineralinių komponentų,
riebalų.

Rupi ruginė duona, nors organizmo passavinama ir blogiau, turi
didesnę maistinę vertę, nes joje yra grūdų, o tai labai reikalinga virš-
kiųnamajam traktui.

Juoda duona reikalinga organizmui labiau nei balta, nes ji aprūpi-
na organizmą ląsteliena ir vitaminais.

Ligoniuui geriau valgyti vos pažiedėjusią duoną.

Duona turi gydomųjų savybių. Ląsteliena, kurios yra rupių mal-
tuose miltuose, selenos padeda išskirti iš organizmo nenaudingas me-
dziagas, gerina maisto praeinamumą.

Duona maitina visus - už ją atsakingas kiekvienas. Todėl, prieš
pirkdami visą duonos kepala, pagalvokite - ar jums tiek reikia? Gal
užteks pusės ar ketvirčio? Juk nesuvalgyta, sužiedėjusi duona išmeta-
ma - šito mes negalime sau leisti, nes duona visų tartas, ją nelengva

išauginti, todėl būtina tausoti, pirkti tiek, kiek reikia vienai dienai.

Jeigu norite, kad duona ilgiau išliktų šviežia, idékite į duoninę su-
pjaustyta obuoli, nuskusta bulvę arba įberkite žiupsnelį druskos.

Neišmeskite sužiedėjiosios duonos. Ją galima atšviežinti. Ivynioki-
te duoną į sudrėkintą servetelę, idékite į puodą, uždenkite dangčiu ir
keletą minučių palaikykite karštoje orkaitėje. Duona vėl bus kaip švie-
žia. Duonas atliekas galima panaudoti kulinarijoje. Duonas atliekas
reikia rinkti tvarkingai, nepažeisti higienos bei sanitarijos taisyklų.
Reikia paimti porą švarių maišelių: į vieną dėti atliekas nuovirui, į
kitą džiūvėsius. Nuovirui bus geros plutelės, kriaukšeliai, prastesni
gabalėliai, bet be kitų produktų priemašų. Ši duona virinama vande-
nyje, paskui dar kartą jau ruošiant gaminį. Iš nuoviro gaminamos ivain-
rios šaltos-vaisių ir kt. sriubos, kisieliai, padažai, rauginama duoninė
gira.

Į kitą maišelį reikia rinkti gražesnius, geresnius juodos duonos ga-
balėlius džiūvėsiliams. Jie puikiai tinkā ivairiems patiekalamams, gamin-
iaminiams tiek namų, tiek visuomeninių maitinimo įmonių virtuvėse.
Juodos duonos džiūvėsiliams galima paskaninti kefyrą: pirmiausia ge-
rai išplakti, kas mégsta - įdėti šiek tiek cukraus, įbersti tarkuotą džiū-
vėsilių, kvapiųjų prieskonį. Kepti kiaušiniai, apibarstyti džiūvės-
liais, taip pat daug skanesni. Džiūvėsliai dedami į salotas, gaminamas
su fermentiniu sūriu bei česnaku. O saldumynams jie tiesiog nepakei-
čiami. Duoninių tortai, pudingai bus labai gardūs.

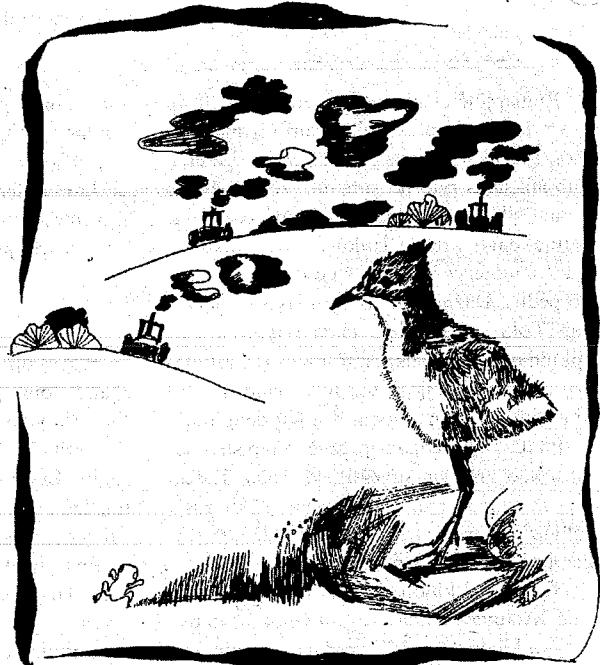
Ko klykia pempė ant dirvono?

Lietuvos ornitologų draugija 1995-uosius metus paskelbė pem-
pės metais Lietuvoje. Tai reiškia, kad visi ornitologai profesio-
nalai ir šiaip paukščių mylėtojai, be kitų savo darbų, šįmet skai-
čiuoja pempes. Tokia bet kurių paukščių apsaugos priemonė pa-
sauli plačiai žinoma, ypač Europos ir Š. Amerikos šalyse.

Jei kas būtų sumanęs suskaičiuoti pempes Lietuvos laukuose
prieš 10-15 metų, būtų kapituliauvių. Tada pempiai buvo kiekvie-
noje pievoje, dirvoje, pasėliuose, miško aukštapelkėse. Tad kas
nutiko?

Jau 5-7 metai, kai Lietuvoje pempiai sumažėjo tiek, kad jas
pamatęs, atkreipi specialų žvilgsnį, atmieštą malonus nustebi-
mo: žiūrėkite, pempės! Pempė pažiusta visoje Lietuvoje nuo ma-
žiuko vaiko. Tai mėgstamas, mylimas, o pavasarį labai laukia-
mas paukštis: ją pamačius pirmą kartą metuose, daug kas pasigiri-
ria. Kas galėjo pagalvoti, kad dabar pempiai teliks likučiai? Nie-
kas. Man prisimena... Įstatymas saugoti orą. Pasirodo, žmonės,
civilizacija taip moka pakenkti aplinkai, jog reikia valstybinių

(Nukelta į 7 psl.)

Ko klykia pempė ant dirvono?

(Atkelta iš 6 psl.)

priemonių apsaugoti orui - substancijai, apie kurios buvimą ar švarą net nesusimastydavo - tiek jos daug. Ką jau kalbėti apie paukščius! Juolab, kad pempės gyvena dirbamuose laukuose, pievose.

Niekas nesiémė nustatyti pempės nykimo priežasčių Lietuvoje. Gal šių metų apskaita ką nors paaiksins? Deja, pempės - ne vienintelės žemės ūkio aukos. Bent 15 metų buvo dingusios kurapkos. Ačiū žemės ūkio krizėms (kolūkinė ir dabartinei), - šios laukų vištelių gausėja. Bet tai, ko gero, laikina. Žemė vis labiau bus prižiūrima, vėl daugės trąšų, grįš į laukus buvę herbicidai. Juk putpelė, tas dar vienas mielas ir žmonių mylimas paukšteliis vis neatsiauga jau keli dešimtmečiai! Aišku viena: jei paukščiai gyvenimo sąlygos tinkamos, geros, be pavojų - paukščiai neišnaikinsi.

Bet dabar kalbame apie pempę. Smarkiai sumažėjus pempėms, pažvelgėme į jas tartum kitomis akimis. Pempė - tai tilvikas, taigi, slankos, perkūno oželio giminaite. Kai kur Europoje pempės valgomos, kaip mūsuose slankas ar oželius. Gerai, kad mes vis dar neįejome į Europą ir pempė valgyti nereikia, jas reikia globoti, saugoti. Ariant dirvą ir radus jos lizdą, šį turtą reikia pernešti į šviežią arimą šalia, kad pempė rastų. Tik kvailys, atrodo, šito nesuvokia. Taip Lietuvos valstiečiai darė per amžius. O ką darė kolūkinis traktorininkas? Išlipdavo iš plieno žirgo ir čiučiuodavosi su lizdeliais? Taigi ne. Vargu ar bus suprattingas ir mūsų ūkininkas... Pempės ypač kantrios. Jei lizdas sunaikinamas, jos deda ir antrą, ir net trečią kartą. Tai tikros kankinės technizuotuose laukuose. Pagaliau išsieikvojusios nuo per didelio kiaušinių déjimo, paukščiai meta užimtą plotą ir pradeda bastytis, kaupti ergiją, telkiasi į būrius ir jau liepos mėnesį traukia iš Lietuvos.

Man tenka važinėti po įvairias Lietuvos vietas. Vaizdas visur vienas: pempės tapo retenybe.

Mūsų nacionaliniame parke pempės stebimos nuo 1978 m. Idomu, kad prieš 17-20 metų, kai žiemos buvo šaltos ir gilios, jos parsksirdavo kovo gale, o dabar - kovo pradžioje. Vėlyviausia data yra 03. 31 (1979), ankstyviausia - 03. 11 (1992). 1978-1981 m. pempė buvo ypač gausu. Parke jų nebuvo tik miškuose, o likusi teritorija - Žeimenos upės slėnio pievose, visų kolūkių pievose ir dirbamose žemėse, kaimų apylinkėse, nebuvo vietos be pempės. Ką tik pradėjus dirbtį Parke, užrašuose liko tokie įrašai (dabar atrodantys visai neįtiketini): "04.28. Baluošo pievos ir kadagynas. Daug porų, negalima suskaiciuoti. Energini tuoktuviniai skraidymai, net peštynės (1979)." - "04.3. Ignalinos miesto PV pakraštyje. Keletas patinėlių užėmę pastovią teritoriją, tuoktuviskai klykauja (1981)" - "03.23. Kūrinių pelkė. Daugybė paukščių, jie ištisai skrenda perdien. Plačioje pelkėje jau klykauja vietinių paukščių (1981)" ir t. t. Tuo metu pempės perėdavo (grupėmis iš 3-10 ir daugiau porų) neįtiketinose, dabartiniu požiūriu, vietose: Šuminų ir Ožkinių kaimo pašonėse, Juodyno ež. gale, šalia asfaltuoto kelio, Meironė kaimo, priešais senąją ANP direkciją 1982 m. perėjo 7 poros, Švogino ežere, ant plaukiojančio švendrų šaknų galavo (!) kartu su juodosiomis žuvėdromis. Baluošo kada-gyno retmėje, Stapiejokų (prie Vyžių km.) raisto mažoje aikštéléje ir kitur.

Dabartiniais metais (1992-1995 m.) ANP plotuose pempės liko šiose vietose:

1. Kultūrinė pieva tarp Ginučių km. ir ąžuolyno (7 poros).
2. Kūrinių pelkė prie Kaltanėnų (4-10 porų).
3. Pašakarvio laukai prie Palūšės (iki 4 porų).

Atskiras poreles galima pamatyti atsitiktinai (ne kasmet) prie Šakališkės, Biržijos, Petriškės, Stripeikių, Antalksnės kaimų. Tačiau pavienėms poroms sunku išgyventi. Pempės peri ant žemės, todėl jų lizdai itin paželdžiami. Štai keli įrašai iš stebėjimų žurnalo: "04.26. Antalksnė. 1 pora pempė sukosi varnų debesye. Varnos skraidė pempės teritorijoje kiek norėjo, manau, išplėše lizdą. Perėjus visą Antalksnės-Pabiržės kraštovaizdį, mačiau tik šią vienintelę porą. Išnyks pempės dėl varnų (1982)." - "05.17. ANP direkcija. Taigi čia net 7 poros! Tupintys paukščiai lizduose matyti nuo direkcijos laiptų. Varnų šiame miežių lauke - po vieną kiekvienam lizdui. (1982)". - "05.24. ANP direkcija. Lauke 2 traktoriai su trąšom ir herbicidais. Paukščiai kažkodėl be balsų tupi lauke. Baisus, sunkus vaizdas (1982)". - "05.11. Žeimenos upės slėnis, Jusių km. Mano akivaizdoj varna užpuolė lizdą ir išneše kiaušinių. Atėmiau, bet jis jau prakapotas. Po 2 min. varna puolė į "psichinę" ataką, bet pakilo 4 pempės ir ryžtingai ją nuvijo. Ar ilgam? (1980)."

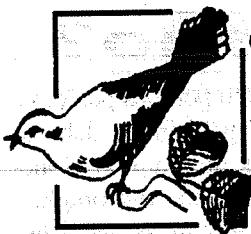
1994-1995 metais pempės gausumą ANP vertinu kaip toliau silpstantį reiškinį. Jų liko 25-30 porų, t. y. apie vieną porą 1100 ha Parko ploto. Tačiau pempės - dirbamų laukų ir pievų paukščiai. Todėl išeitų, jog viena pora gyvena apie 166-uose ha. Palyginimui: 1979-1981 metais viena pora gyveno 33 ha.

Įsitikinės, kad pempės nykimo priežastys yra šios: (pagal svarbą, mažėjančią)

1. Varninių paukščių neigiamą įtaka pempė lizdams.
2. Žemės dirbimas ir paselėlių trėsimas, kitų chemikalų naudojimo pasekmės.
3. Mangutų (usūrinių šunų) išplitimas Lietuvoje.
4. Chemiškai užtersta aplinka pempės žiemojimo vietose.

Žinokime, kuo gausesnė rušis, tuo silpniau veikia šie neigiami faktoriai į jos išgyvenimą, išlikimą. Ir priešingai. Būtent tai dabar stebime su ką tik buvusia gausia rūšimi - pempė. Ši depresija turėtų tėstis dar keletą ar dešimtį metų.

Gamtos mokslo daktaras B. ŠABLEVIČIUS

VOLUNCE

Jau ir ankstesniuose "Ladakalnio" puslapiuose mūsų skaitytojai rasdavo šios jaunos palūšietės Ledos Brazauskaitės poezijos. Ji daugelį skaitytojų žavi savo ramiu posmo pulsavimu, jaunatvišku ilgesiu ir naivumu, dažnai sukrečia pirmojo praradimo pajutimas, visi dar kartą pergyvena visą jaunystės jausmų gamą. Belieka tradiciškai pakartoti, kad graži aplinka, kurioje užaugo mergaitė, geba sukurti gražų žmogų.

Leda Brazauskaitė gimė Palūšėje 1976 metais, čia augo. Baigė Ignalinos Č. Kudabos vidurinę mokyklą. Šiuo metu Pedagoginio instituto lietuvių kalbos ir literatūros specialybės pirmakursė.

"Ladakalnis" ir jo skaitytojai sveikina Ledą neseniai praėjusio gimtadienio proga, linki kuo didesnės kūrybinės sėkmės ir... laukia grįžtant į gimtąją Palūšę dar neartų dirvonų purenti.

Labas... tai tik aš:

Vėl žieduočiai pasiklysiu lyg jūroj,

Būsiu vienišas laivas svaju,

O pavaiarais laičiai taurę

Ir pavirsta gėlių nektaru...

Vėl, dar suki, prazysta alyvoos

Vėl sustojo prie jūrų kelyje:

Koki netikras...

Ir lauktas, svajotas

Tisilieja sisai Tavyje...

Aš nebijaui, kad Tu manęs nesuprasi;

Aš bijau, kad Tu suprasi mane

ne taip...

Nes... net tada, kai doi iširdys

šaukia viena kitą negirdimais

balsais,

O kūnai skrieja skirtlingų labirintu

pasūkiaisiai,

Dar neverta žudyti jausmų;

Tereikia tik paklausti savę,

Ar oios jėgos atiduotos tam,

Kad kūnai susilitktų?

Delnus Tu vėl tiesi

Ir vasaros karštį

Ir tyla

Žodžiai krenta žemyn - tuisti

Vėl prisimeni tai,

Kai dažnai išdyla,

Mes tokie netikri...

Aš ne čia -

Cia tik vasaros juokas,

Ir pabirę plaitakėm žiedai

Tai tik mūsų,

Tik mūsų žodžiai,

Nuskandinti giliai vandenyn;

Tai ne mes -

Mes žuk būvom kitokie,

Mes mokesjome juokti ilgai

Ir mokesjom mylėti žuvėdras

Vien todėl,

Kad jos buvo aukštai.

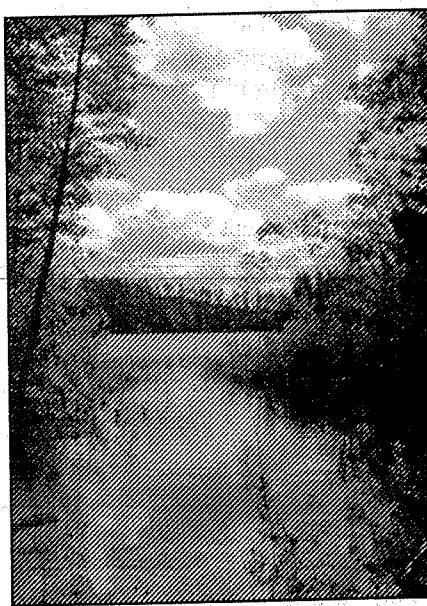
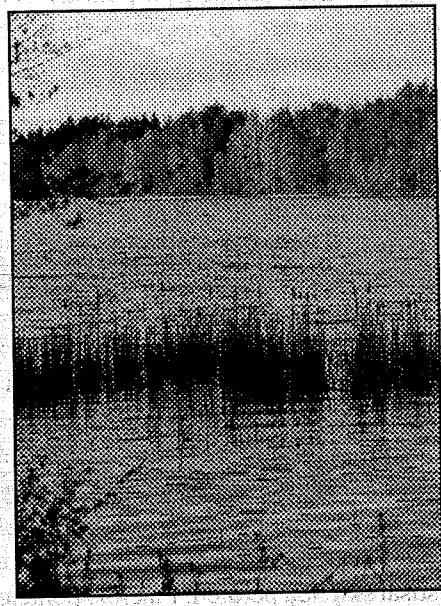
Aš ne čia -

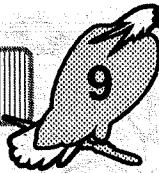
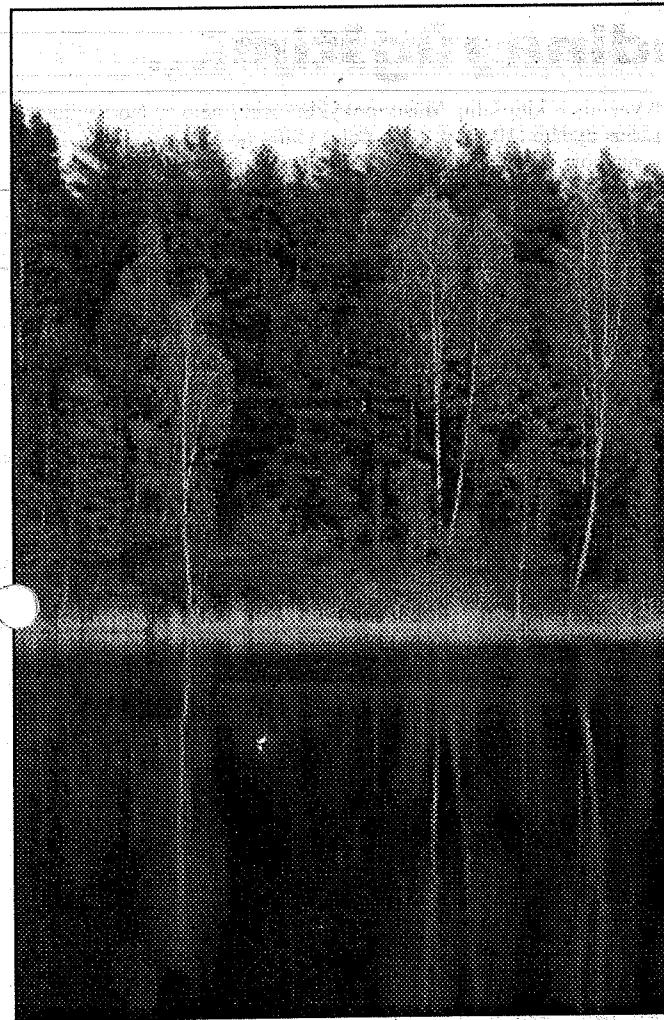
Jau seniai nebe čia aš,

Jau seniai pamiršau žodžius,

Bet prisimeniu vasaros lietu,

Kuriis dužo į mano pečius. --

9

Ai ilgai ruošiausi tam,

Kas neįvyko;

Ir galvojau apie tai,

Kas neateis:

Žodžiai liepžiedžių akutėmis pabiro,

Daukiščiai smigo žemėn

Laužtančiais sparnais

Viską ai galėjau ožkar keisti,

O išandieną nieko neturiu -

Tik pavasarinių lietu vėjas beria

Beria ji

Ant rankų ir šakų

Ai norėčiau, kad mane jis bartų,

Kad suoeltų plaukus,

Kad ilgai...

Kad ilgai sirdis many dar verktų

Ir kad negalėtų niekas josi paguost -

Lipnūs vijoklio pirštai

Apkabina Tavo pirštus

Ilgėsys

O gal - nostalgija vaikito

Do tuščius ir išduotus namus

Tu buvai čia seniai -

Kadaise;

Šluostei dulkes nuo veido grindų

Ir galbūt čia kažko dar laukei,

Laukei to, ko tikrai nebūs.

Keista jausti,

Kad jau nieko negali,

Kad atejo jau į tavo vietą kitas

Tu tik stovi;

Stovi ir kalbi...

Na, o žodžiai - žiedlapiai pabyra -

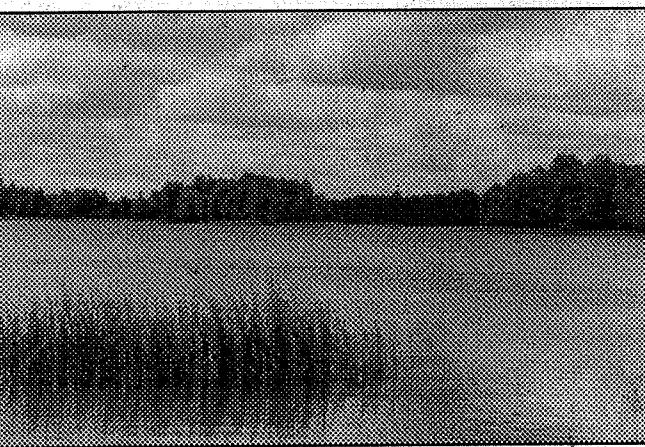
Keista liesti

Blištančios dienos akis,

Kai jau negali iš jų vaikystės pasiremti

Keista bāti vėlei savimi,

Kai jaučiai, kad negali kitam atleisti...

Tu dar daug ko negali suvoki,

Apkabinti medžių ir pakilt aukštai

Tau galbut keisti atrodo

Vakariniai bokštai

Patstatyti vėjo Tau iš debesų

Tu eini tollyn gatve, o lietus ois dar

LYJA Tau ant veido - - Mylėk mane ir...

Vatsara, nors ir nemoki... Tai buvo...

ŽODŽIAI, kurių Tu neišgirdai, bet...

AKLAI pildei jų reikalavimą...

Tai specialistai vadina rūgštimi...

Ignalinos Č. Kudabos vidurinėje mokykloje jaunujių geografų būrelį mokiniai, norėdami geriau suvokti supančio pasaulio realybę ir ateitį, 1992 m. rudenį nusprendė įsi Jungti į Europos taršos tyrimą. Tuo tikslu buvo sukurtas koordinacinis centras Norvegijoje, o tyrimus atlikti pareiškė norą daug valstybių - Švedija, Norvegija, Suomija, Rusija, Latvija, Estija, Lietuva, Baltarusija, Lenkija, Danija ir Didžioji Britanija.

Mokiniams iki 14 metų buvo išsiuntinėtos instrukcijos su darbų metodika ir tikslais. Pagal ši projekto vaikai rudens mėnesiais turėjo įsi rengti kritulių surinkimo postą, matuoti jų kiekį, oro masių, atnešiusių kritulius, kryptį, su vokiškais indikatoriais nustatyti kritulių rūgštumą. Atliekant šiuos tyrimus 1992-1995 metais, rezultatai buvo akivaizdžiai neraminantys. Leidžiamą kritulių rūgštumo norma yra pH=5,5 arba pH=5. Visus tris rudenius Ignalinoje krito jau vadinami rūgštūs krituliai, neprisklausomai nuo to, iš kur juos atneše vėjas, nors vyraujant vėjų krypciai iš vakarų, pietvakarių, krituliai buvo pastoviai rūgštūs - pH siekė nuo 4,5 iki 4,0, o vieną kartą matuojant buvo pH=3,5. Tai jau specialistai chemikai vadina rūgštimi. Ėmėme ieškoti priežascių, kaltinti save - gal indelio apvalkalą kas nučiupinėjo, o gal paukštis praskridamas priterė, o gal arti esančią namų kaminių dūmų reakcija su drėgme įvyko... Taip ir nepavyko nusiraminti, nes ir sekanią dieną krito rūgštūs krituliai - pH=4,0. Apie duomenis vaikai pasakojo savo draugams, tėvams, mokytojams, aiškinė, kad reikia visiems galvoti apie savo veiksmus - ir namie, ir darbe, ieškoti išeities iš susidariusios padetės.

Šalia kritulių tyrimo, reikėjo sėti specialų tabaką. Sėklas atsiųsdavo iš Norvegijos. Išaugę augalai turėjo reaguoti į pažemės ore esančią ozoną, kuris formuoja iš išmetamų duju iš automobilių, katilinių ir kitų taršos šaltinių. Gaila, tačiau mūsų sėtos sėklas nesudygo. Kažkas netiko - ar žemė, ar slygos. O sėklytės buvo beveik mikroskopinio dydžio.

Be šių darbų dar reikėjo tyrinėti ir kerpės, augančias ant senų medžių kamienų. Kadangi kerpės - tai labai jautrus aplinkai ir ilgai augantis augalas, tai turėjom iustatyti aplinkos užteršimo laipsnį. Pasirinktinai stebėjome 10 senų medžių įvairiose Ignalinos vietose bei prie miestelio esančiuose miškuose. Kiek nurimome, nes medžiai gana gausiai yra apaugę įvairių rūšių kerpėmis.

Gautų tyrimų duomenimis vaikai laiškuose dalinosis su klasėmis

dvynėmis iš kitų šalių. Mūsų mokykla susirašinėjo su Norvegijos paňaus dydžio (10 tūkst. gyventojų) Giulseno miestelio mokiniais. Jų sužinojo, kad toje Norvegijos vietovėje krituliai krito dar rūgštėsniai, pastebėjo, kad ten jau ir kerpų mažiau.

Įkvėpti savo darbo rezultatų nusprendėme pastatyti spektakluką. Su mokytoju E. Vinkleriu aptarėme scenarijų, kurio varomoji ašis buvo kontrastai - nuo eileraščiu iki dainų, skirtų

Lietuvos gamtos grožiu pagal A. Baranauską, P. Vaiciacių žodžius, iki roko šokių - improvizacijų "Mirstanti jūra", "Zombiai"... Visas spektaklis buvo vokiečių kalba, todėl gavome pakviétimą iš Vokietijos ambasados Lietuvoje dalyvauti įvairių Lietuvoje esančių vokiečių draugių meno festivalyje, kuris įvyko 1995 m. rugpjūčio 25 d. Vilniaus jaunimo teatre. Gavome vieną iš pagrindinių prizų - tai video mokymo rinkinių "Alles Gute", daug knygų apie Vokietiją, plakatų. Tai buvo tikra šventė, kuri vaikus paskatinė dar daugiau šviesčius, studijuoti dėgelių dalykų. Todėl mokiniai 1995-ųjų vasario 10 d. išėjo į Respublikinę Jaunųjį Geografių mokyklą, kurios direktoriumi yra doc. Rimantas Krupickas. Šiai mokyklai 1996 m. sukaks 10 metų. Joje mokiniams iš visos Lietuvos skaitomos paskaitos, kiekvieną atostogą metu organizuojamos ekspedicijos į įvairius Lietuvos kampelius bei užsieni, susitikimai su įdomiais žmonėmis. Jų metu mokiniai gauna ir namų darbų užduotis, kurios būna kompleksinės - gamtos objektų šefavimas, aprašymai, literatūros studijavimas, susipažinimas su mokslo darbais, topominikos užduotys. Šalia šių darbų mūsų mokyklos mokiniai nuo šios 1995 m. vasaros atlieka upelių monitoringą. Šiam darbui Klaipėdos Universitetas patikėjo mokyklinę cheminę-biologinę vokišką laboratoriją. Jos vertė - 1500 DM. Joje yra reagentai, testeriai, kitos priemonės tyrimams atlikti 2 metus. Pastoviam monitoriniui pasirinkome Paplavinio upelį, tekantį pro Gaveikėnus iki Jonalaukio. Jame nustatėme II vandens īvarumo kategoriją (iš V).

Taip pat vieną kartą tyrimė Būkos upelį, kurio īvara yra I kategorijos. Reaktyvai nerodė esant nitratų, nitritų, amonio fosfatu. Vandenyje buvo daug deguonies, gyvena īvairių vandenų gyvūnai ir augalai. Taigi, kol kas galime džiaugtis īvaria mūsų krašto aplinka, tačiau tiek reikia būti budriems, nes blogis greitai duoda apie save sužinoti.

**Ignalinos Č. Kudabos vidurinės mokyklos geografinės vyr. mokytoja
Violeta KREIVIENIENĖ**

Savaitė Baluošo pakrantėje

Nors Lietuva maža šalelė, tačiau ir čia pasitaiko unikumų.

Kaip žinote, joje yra labai daug ežerų. Jų gausumu ypač išskiria Aukštaitijos nacionalinis parkas.

Apie daugelį Aukštaitijos nacionalinio parko ežerų sukurtą nemažą padavimų ir legendų. Kiekvienas ežeras savaip įdomus. Iš pažiūros Baluošas niekuo neišskiriantis, bet taip atrodo, nes jis savoje slepija retenybė-ežerą, kuris yra vienoje iš salų - Ilgasalėje.

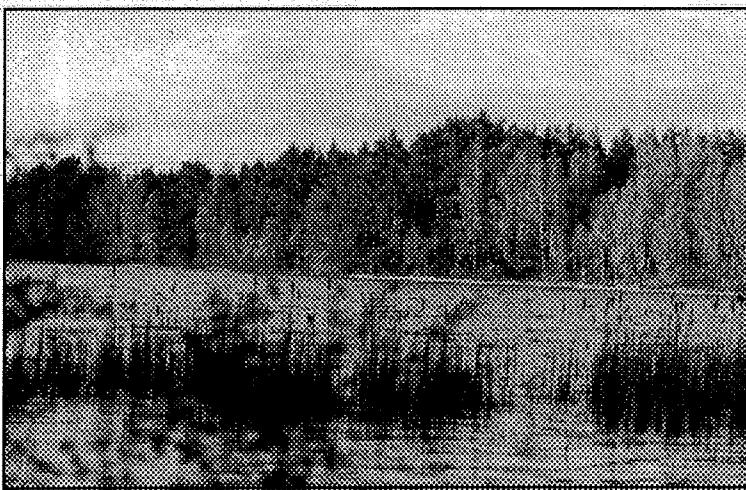
Šis ežerėlis yra natūralios kilmės, o tai tikrai retas reiški-

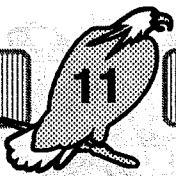
nys pasaulyje. Deja, tas gantis stebuklas jau pradeda pelkėti ir jam iškilo didžiulė grėsmė išnykti.

Tačiau jaunieji geografini nebučiai jaunaisiais geografinais, jei negelbėtų pradedančio nykti stebuklo Baluošo ežero saloje.

Birželio 28 dieną Baluošo pakrantėje įkūrė stovyklą jaunieji geografiniai (IX-XII klasės mokiniai ir studentai). Šiais metais jų tikslas buvo išvalyti Ilgasalės ežeriuką. Be to, kaip ir kiekvienais metais, moksleivai

(Nukelta į 11 psl.)

Savaitė Baluošo pakrantėje

(Atkelta iš 10 psl.)

buvo plačiau supažindinami su geografija.

Kasdien vykdavo paskaitos ir kaskart mes sužinodavome labai daug įdomių dalykų. Išmokome atpažinti augalus, susipažinome su dirvožemiu, upių ir ežerų susidarymu, meteorologija.

IX klasės moksleiviai dalyvavo pirmą kartą, todėl toks dalykas kaip krikštynos čia neįšvengiamos.

Su jauduliu laukėme krikštyną. Ir ne be reikalo, nes krikštynos buvo tikras ištvermės, gudrumo ir vikrumo išbandymas.

Pirmausia mes kartojome dyliktokų sukurtus priesaikos žodžius ir, kai atsiakydavome prisiesti, kad juos mylésime, globosime ar mai-tinsime, būdavome apipilami ežero vandeniu. Paskui prasidėjo "tradicinė eisena po miško takelius, pievas ir pelkes". Ėjome per upę nuties-

tu rastu, karstėmės virvėmis. Gudresni per virves perejo nesušlape, žinoma, ne visiems likimas buvo palankus.

Tų vandens procedūrų mums tikrai pakako. Visi išlaikėme ši egzaminą. Nors grįžome į palapines šlapiai (po "Tarzano šuolio" per upę), bet kupini išpūdžiai ir pasitikintys savimi.

Po krikštynų mūsų laukė naktinis orientacinis žygis su siaubo takeliu ir sunkus išsiskyrimas.

Sioje stovykloje mes mokémės ne tik paskaitose. Ten mes išmokome savarankiškumo: patys statydamiesi palapines, virdamiesi valgi.

Mes mokémės bendrauti - tiek su nuostabia giuntinės gamta, tiek su naujai atrastais draugais...

J. G. M. moksleivės L. Jarukaitė, S. Šlioskytė

ŽMOGAUS

EKOLOGIJA

Dainuoškite i sveikata

Apie 70-uosius metus Minsko plente (NVS) išlūžo asfaltas. Pasirodė, kad ten, dar karą metu, buvo paslėpti sprogmenys. Sprogmenų buvo ir daugelyje kitų vietų, bet minuotojai savo ieškikliais negalėjo jų surasti. Karinės inžinerijos akademija kreipėsi į geofizikus, prašydama kelis jų karininkus išmokyti dirbtis su biolokaciniu rēmeliu. Tik jų specialistų pastangomis ir buvo rasti kiti sprogmenys. Karinės pramonės kompleksas į tai sureagavo žaibiškai - operatyviai buvo rasti pinigai biolokacijos galimybėms tirti... Mokslo akademijoje buvo įkurta speciali laboratorija.

Dabar pasirodančios literatūros dėka jau žinome, kad kiekvienas žmogus turi biolauką. Ir ne tik žmogus. Bet kurio daikto biolaukas yra ne kas kita, kaip sudedamoji Žemės ir Visatos energetinio lauko dalis.

Kai kurie mokslininkai galvoja, kad visas mūsų elgesys ir likimas yra "užprogramuotas", o visi mūsų likimo vingiai atžymėti mumyse. Tai ne fantastika ir net ne hipotezė. Likimo laiškus mes įjogame ant savęs nuo gimimo iki mirties. Tai pirštų pagalvėlių šinių. Naivu būtų galvoti, kad tai tik paslauga kriminalistams. Profesorius B. Nikitiuk nustatė, kad šie piešiniai lyg išversti genai. Juose užsifruota organizmo sveikata, intelektas ir net mums skirtas metų skaicius. Gaila, kad šio šifro raktas dar galutinai neišaikintas.

Senosiose Vieniolyne knygose yra informacijos apie valingą likimo keitimą. Religiniuose paveiksluose apie šventuosius matome šviesius žiedus. Jų galvas juosia auros. Iš auros ir pirštų sklidančios spalvos būna intensyvesnės. Tai ir yra tiesioginė nuoroda į valingą likimo tvarkymą. Galima galvoti, kad žegnojimasis yra valingas energetikos paskirstymas.

Biolaukas turi savybę "palikti" žmogų. Tai vyksta periodiškai. Gimusių tarp kovo 22 d. ir rugsėjo 22 d. biolaukas "palieka" 17-22 kiekvieno mėnesio dieną, o gimusių likusių metų laiku (23 09 - 21 03) - kiekvieno mėnesio 5-10 dieną. Tomis dienomis žmogaus praktiškai niekas "negina", didėja sergamumas, mirtingumas, sunkėja pūoperacinius periodas.

Tas pat ir su augalais. Tik senosios užkalbėtojos žinojo, kad kiekviena vaistažolė turi "savo" laiką, ir tik tuo laiku nuskinta turės gydomosios galios. Net vanduo turi "savo" laiką ir tik tuo laiku naudojamas suteikia teigiamos energijos. Labai gaila, kad gydytojai, skirdami gydomąsi vandens procedūras, retai atsižvelgia į šį faktą.

Atitinkamai žmogų veikia ir daina. Dainuojant, klausant liaudiškų dainų ar religinių muzikos tiesiog regimai pasikrauna ir

sustiprėja biolaukas - rēmelis daro daug posūkių. Vaikai, kurie dainuoja bažnytinio chorūose, yra stipriai teigiamai "pasikrovę". Jie paprastai ramūs, nesiblaškantys, sveiki. O štai paaugliai, klausantys "metalo" muzikos, ryškiai praranda teigiamą energiją. Tokiems vaikams "prisistabdo" intelektualinis vystymasis, silpnai vystosi loginis mastymas. Jie dirgliai ir dažnai serga. Net jų vaikams gresia nervų sistemos iškrypimai.

"Sunki" muzika neatitinka žmogaus biolauko "dažnumų", užteršia energetinius kanalus, prisideda prie smegenų požievio ląstelių deformacijos. O apie liaudies muziką galima pasakyti tik tiek, kad kiekvienos tautos žmonės atrinkinėjo ją šimtmečiais, tokiu būdu palikdami tik tas dainas, kurios teigiamai veikdavo žmogaus sveikatą. Tėsiams garsų deriniai dainuojant neblogai veikia kaktose esanti energijos spinduliaivimo centrą (čiakrą), kurios pagalba suformuojamas žmogaus intelektas. Liaudies dainos, perduodamos iš kartos į kartą, išsaugojo "nacionalinį kodą" ir tai neturi iširti - sulaužydamis šį "kodą", mes turėtume išnykti. Šokant greito tempo liaudies šokių, labai padidėja šokėjų biolaukas.

Rēmelio galime patikrinti, kokią energiją "neša" ta ar kita daina. Kai atliekamos "uždegančios" dainos, rēmelis sukaši, kaip išprotėjės. Bažnyčiose balso ir varpų vibracijos teigiamai veikia žmogų, išvalo jo "lauką".

Remdamiesi tuo, galime teigti, kad rēmelis gali reaguoti ir į atskirus žodžius. Kai tariame žodį "laisvę" (nors ir anglų kalba), rēmelis sukaši greitai prieš laikrodžio rodyklę, kai tariame žodį "žmogžudystę", jis taip pat sukaši greitai, bet į priešingą pusę. Taigi, žodis ne vien garsų derinys, bet ir ženklas tapatus supratimui, kuri norime perteikti.

Kai matome, žmoguje labai daug užkoduotos informacijos. Štai, pavyzdžiui, kojose ant kelių yra tokis taškas, kuris nusako, kiek metų jūs gyvensite ir koks bus jūsų gyvenimas. Tai taip pat parodo rēmelis. Vienas ratas dešimt metų, o jei nesustabdomas suksis dešimt kartų - jūs būsite šimtametis, o jūsų gyvenimas nebūs nuobodus. Rēmelio pagalba galima nustatyti net meluojančius politikus parlamente...

Kiekvienas žmogaus organas turi atitinkamo dažnio biobangą. Tą principą naudojant galime gydyti mineralų, metalų, medžių ar kito ko pagalba. Čia svarbiausia, kad sutapą skeleidžiamos bangos "dažniai".

Pagal užsienio spaudą paruošė D. SAVICKAITĖ

TÉVAS STANISLOVAS: mano paslaptis

Pabuvose parko erdvėje, aplankę jos mielus žmones, dabar persikeliaime į Kėdainių krašta pas Tévą Stanislovą. Tai mielas, artimas kaimo žmogui vienuolis. Su ilgesiu pagalvoju, kaip jam tiktū mūsų parko germė: ežerai, upeliai, girių ir kalneliai. Tai tikras kaimo žmogus, betgi gyvenantis vienuolio gyvenimą. Susipažinkime su juo, o susipažinę gal ir vienas kitas aplankysime.

Tévelio gyvenimo taisyklę geriausiai turbūt galima nusakyti šiais žodžiais:

"Būdamas nuo nieko nepriklausomas, aš pasidariau visų vergas, kad tik daugiau jų laimēčiau. Žydamas buvau kaip žydas, kad laimēčiau žydis. Tiems, kurie laikosi įstatymo, tapau įstatymo tarnu, kad laimēčiau besilaikančius įstatymo, nors pats nesu jam pavaldus. Tiems, kurie neturi įstatymo, buvau kaip neturintis įstatymo, kad laimēčiau tuos, kurie neturi įstatymo, nors pats esu nebe Dievo įstatymo, bet surištas Kristaus įstatymu. Silpniesiems pasidariau silpnas, kad laimēčiau silpnūsius. Visiems tapau viskuo, kad vienaip ar kitaip bent kai kuriuos išgelbēčiau. Visa tai darau dėl Evangelijos, kad būčiau jos dalininkas".

(1 Kor. 9, 19-23)

Galbūt tai Tévo Stanislovo - vienuolio, kapucino, pranciškono - gyvenimo credo.

Retas kas Lietuvoje dar nežino tévo Stanislovo. Kadais Paberžėje, o dabar Dotnuvos vienuolyne. Kas gi taip traukia prie šio žmogaus, - senolio vienuolio apdaru. Štai kartą bevykstant pas tévelį, autobuse teko nugirsti tokį pokalbi: "E man tévelis tai baisus. Su didžiausia barzda... Bet vaikai jo nė kiek nebijo. Išpučia akis ir tik žiūri, tik klaušo". "Tai kad anam pačiam, kai tik pamato vaikus, tai tik užsidėga akys, tuo priima ir vis galvas glosto". "Bet va, anas pamokslus tai trumpus sako", - porina kitas. "E kaip jam sakyt, kad jis su kiekvienu priejės pakalba, išklausinėja. Toks geras", - atsiliepia dar vienas. "Ir kiek žmonių pas jį važiuoja ir važiuoja. Tai vestuvės, tai laidotuvės, tai krikštynos". "Ale išpažintis tai nelabai megsta klausyti, vos pradedi, tuo duoda išrišimą", - pasidejuoja moteriškė... "Tai, kad per jus, tas bobas, prieit prie klausyklos vyrams neįmanoma. Visos be nuodėmių, tai prisigalvojat visokių nesąmonių, kad tik su tévu pasišnekėt, tai jis ir varo jus", - atrėzia seniokas.

Taip, buvo Paberžės laikai, dabar Dotnuvos. Ir ten, ir čia - ramybė, transcendentinis Nematomojo artumas, paprastas, tyras grožis.

Dabar pasiklausykim paties tévelio, kūrusio šią ramybės realybę. "Kai tapau kunigu, labai dažai veždavo pas ligonių. Pokario metais sodybos būdavo neliestos. Jeini i sodybą ir žiūri - kiekvienam žingsnyje grožis. Rankšluostinė išpjaustyta, rankšluostis - būtinai su raštu, antras būtinai su nérimu. O roges, kuriose važiuoj, o pakinktais - viskas puošnu. Tiesa, vienuolyne tvarka reikalavo, kad kambaryje, pačiame vienuolyne viskas būtų saikinga. Ir tai jėjo į kainą. Nesiteisindamas turiu pasakyti: visa tai, ko čia apstu, yra lygiai tiek pat jūsų, kaip ir mano.

Vos tik išsventinai, man teko pamokslininko dalia. Tris, šešias, aštuonias dienas paeiliui pamokslauj-šventeriuje. Pradėjau išsijausti, suprasti žmonių bendriją. Juk po dyliką valandą esi su žmonėmis, išpažinčiu klausai, veidus matai. Pajutau, kaip tiesiog susilieju su žmonėmis. Ir tai buvo mano laimė. Esu dėl to dekingas mokytojui, kuris mus mokė retorikos. Jis pasakė: "nesimokyk retorikos!". Ir aš pamokslavau be retorikos. Ką noriu, ta sakau, kaip noriu, taip sakau, kiek noriu, tiek sakau: giedu, juokiuosi, verkiu. Tas mokytojas, vokietis, vieną paslapči man išdavė: "Kalbék taip, kad žmogus apaciuje stovėdamas pasakyta - ir aš maždaug taip maniau. Reikia skaityti jo širdies virpesius. Tokia buvo ir mano paslaptis - tuos virpesius jutau".

Dar viena mano aistra. Užlipau palėpén ir ieškau dulkėse daiktų: pasiknaisioji ir staiga, atvyniojės kokį maišą, randi primitivą. Primi-

tyvouose yra tiek grožio, tiek pamaldumo, kaip ir statulėlėse. Man rūpi viena - žmogaus ryšys su Dievu. Kaip sau norite, bet kai pažiūri į kai kurias statulėles, tai gali galvą guldyti - ja darės žmogus negalėjo būti blogas, nemaldingas. Negalėjo. Jis ten save įdėjo, tik save, nes nenorėjo nieko kito. Dievdirbiui tikrai niekas nerūpejo. Apie Svirskį pasaikoja, kad jis ekstazėje kūrė. Buvo pastebėta, kad jis labai dažnai kryžiumi gulėdavo. Vienas žmogus pasakojo: "Jis tik daržinėje dirbdavo. Atėjus žmogui, tučtuoju viską padėdavo į šalį. Niekados nedirbdavo kitam matant. Darbas jam buvo malda, dirbant kontempliuoti".

Tvariniuose reikia matyti Dievo pėdsakus. Pats pasaulis yra "Mišios Dievui". Gamta yra šventenybė. Ten pamaldus žmogus mato mylinčią Dievo akį ir pirtą. Dubysos krantus geologai vadina paprasciausiu ledynmečio reliktu, o mums, tikintiesiems, atrodo, kad Dievas taip papuošė upės krantus.

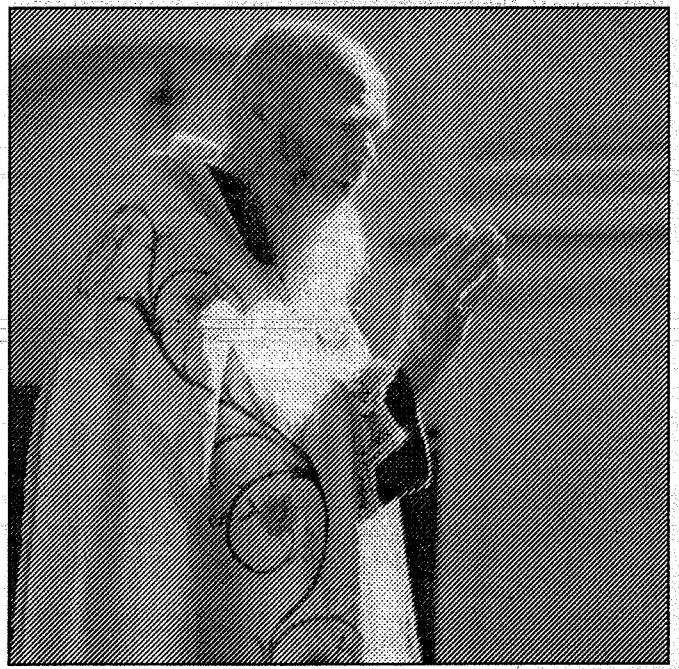
O vaistažolės, jų mistika. Kodėl kiekviena mažiausia gėlytė yra gydanti? Net varnalėša gydo, ramina. Užtart "apothecos" buvo til' šventovės, tais laikais jose šventi paveikslai kabodavo - ne taip, kaip kitose krautuvėse. O dabar, kai vaistinėse jau didesnė dalis chemijos, ir jos suprastėjo. Bet žolelės gržta, jau gržta. Žolėm sutvėrėjas duoda paslaptį galių, bet ir man, žmogui, jis atskleidė paslaptį, jeigu aš paémęs akménį galiu jį padaryti dailesni. Vadinas, yra ryšys tarp to, kad aš stebiuosi Dubysos krantais ar Alpių grožiu ir kad su pagarba žaviuosi net, sakykum, siuviniu. Išsivaizduok, paėmė siūlus ir suderino...

Atskira kalba apie kapinaites. Nuo amžių tokios malonios ir geros. Jos buvo ir bus šventovės. Juk mūsų bažnyčios yra viena nuo kitos per keliolika kilometrų, o žmogui, kuris nori dažnesnio bendradavimo su dievybe - padeda kapinės. Kiek kapinėse praleidžiama maldingų, gražių, kilnių valandų. Kalbėdamas apie kapines, norečiau štai ką priimti. Kažkuriame pāsaulio universitete ant portiko yra užrašyti žodžiai "Mortui docent" (mirusieji moko). Ar tai tiesa? Prie mamytės kapo - kokios ten pamokos, kokie ten pamokslai - jautrūs, gilūs, issamūs! Klausimas, kada mamytė daugiau kalbėjo - būdama gyva, ar tuomet, kai aš esu prie jos kapelio ar karsto? O kai dar pažiūrim į Čiurlionio triptiką "Žemaičių kapinės", manau, širdis turi sudrebeti. Koks ansamblis sukurtas! Mane iš proto varo tas Čiurlionio triptikas.

Kai atvažiavęs į Paberžę pradėjau tvarkytis kapinėse, vos negavau penkiolikos parų...

Bus daugiau

Br. Pranciškus O.

Žymūs žmonės (ir giminės) gyvenę (gimę, dirbę, kariavę), palaidoti Ignalinos rajone

Viduramžiai

Nalšios žemės kunigaikščiai, minimi metraščiuose

Daumantas (g. ~m. 1299.05.20) - Nalšios, o vėliau Pskovo kunigaikštis, bandė nuvertus Mindaugą tapti Lietuvos valdovu.

Gerdenis - valdė Nalšią, Daumantui pasitraukus į Pskovą.

Daujotas - vienas iš Nalšios kunigaikščių.

Šiukšta - vienas iš Nalšios kunigaikščių (pabėgo į Livoniją nuo priesų).

Deltuvos žemės kunigaikščiai

Lengvenis-Mindaugo seserės, minimas metraščiuose 1242-1260 m. Sutriuškino Livonijos riterius prie Vendeno pilies. Manoma, kad Lengvenis valdė Linkmenų pilį (dabartinį Giniūčių piliakalnį).

Kiti kunigaikščiai

Tautvilas-kunigaikštis, Mindaugo kariuomenės karvedys, 1245 m. vadovavo lietuvių kariuomenei, sumušusiai Pölocko slavų-kunigaikštystės kariuomenę ties Drūkšiai ir Breslauja. Tuo pačiu sustabdė ryčių slavų invaziją į ryčių Lietuvą (Nalšios žemę).

Žymiausių bajorų giminės, valdžiusių žemes dabartiniame Ignalinos rajone

Bieganskiai - nuo 1813 m. valdė Senojo Dūkšto dvarą. Justina Bieganskienė buvo dvaro savininko Rudaminos sesuo ir, jam mirus, paveldėjo dvarą. Justinos sūnus Vincas Bieganskis buvo Zarasų apskrities bajorų maršalka. Bieganskiams priklauso iš Griškiškės dvaras (Griškovčizna) iki XX a. pradžios.

Bielakavičiai (Bieliekiščiai, Bilikovičiai) - valdė Kazitiškio ir Ceikinių dvarus, Mielagėnų, Krikonių, Kazokinės, Biečiūnų palivarkus (iki XVII a. galo). Dauguma jų buvo reformatai. Bielakavičių deka didelė dalis dabartinio Ignalinos rajono gyventojų buvo tapę reformatais, tačiau vėliau katalikai nugalėjo. Bielakavičių pastatė 1745 m. bažnyčią Kazitiškyje ir apgyvendino vienuolius bazilijonus.

Bortkevičiai - XVIII-XX a. valdė Kazokinės (Ignalinos ap.) ir Paliesiaus (Mielagėnų ap.) dvarus. Vėliau nupirko ir Jonapolio (Jonalaukio) palivarką ir Gaveikėnų kaimą bei malūną (Kazokinės Bortkevičiai). Plati Bortkevičių giminė XVIII-XIX a. valde nemažai dvarų Ašmenos apskrityje. Manoma, kad ši sena giminė kilusi iš Lietuvos bajorų (Barčaus). Vincentas Bartkevičius g. 1776 m. Paliesiuje, buvo 1794 m. ir 1831 m. sukilėlių vadu.

Chodkevičiai - XVIII a. valdė Daugeliškio dvarą ir Daugeliškio seniūniją. Chodkevičiai (Katkevičiai, Kartai) - Lietuvos didikų giminė, save kildinanti iš XIII a. Vytenio rūmininko Barcikos. Bet naujesnių heraldikų jie kildinami iš Kijevo Bajorų, kurių seniausias minimas Jurgis Chodoras arba Chodka, Švitrigailos šalininkas.

Giedraičiai (kunigaikščiai) - valdė Linkmenų apylinkes ir Senojo Dūkšto dvarą (XIV-XVI a.).

Goštai - jiems priklausė Rimšės ir Daugeliškio dvarai, Daugeliškio dvarą ir Rimšę su apylinkėmis karalius Žygimantas Senasis 1514 m. užraše Polocko vaivadai Albertui Gošttaučiui. Vėliau jis tapo Vilniaus vaivada ir Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės kancleriu. Jis vienintelis iš to meto Lietuvos didikų gavo karaliaus privilegiją savo laiškus ir dokumentus antspauduoti raudonu vašku, paprastai tą teisę turėdavo tik kraštų valdovai. K. Jablonskio tvirtiniui, jis buvo gausios pirmosios Lietuvos, iki šiol literatūroje žinomas, Žygimanto Senojo bibliotekos savininkas. Alberto Gošttaučio pirmakai jau iki jo buvo suvaidine svarbių vaidmenų XV-XVI a. pradžioje Lietuvos kultūriniam ir politiniame gyvenime. Jų valdijų centrės ir giminės židinys buvo Geranainys, kurie yra į pietus nuo Dieveniškių, Baltarusijos - TSR. XVI a. Geranainyse jie pasistatė pilį, kurios griuvėsių stovi ir dabar.

Gošttaučių giminės valdas ypač išplėtė Albertas Gošttautas. Daugiausia jų valdų buvo Ašmenos, Trakų, Vilniaus, Minsko, Lydos, Slucko ir Ukmergės apskrityse, Poliesėje. Išsigėjus Daugeliškio dvarą, jis supirkinėjo čia sinulkėmes naudmenas. 1524 m. A. Gošttautas už 15 kapų grąšių ir 3 jaunikles kumelaitės nupirko iš bajorų Jakūbo Karovičiaus, Mikalojaus Mackovičiaus ir kt. Rūzo ir Ilgio ezerus.

Daugeliškyje A. Gošttautas pastatė bažnyčią ir prie jos įsteigė mokyklą. Netoli Daugeliškio, Žverynu vadintoje vietoje, buvę jo žverynas ir rezidencija.

A. Gošttauto kaupti turtais greitai tapo kitų nuosavybe. 1542 m. mire A. Gošttauto vienintelis sūnus Stanislovas, Trakų vaivada, palikęs jauną našlę Barborą Radvilaite. Vaikų jie neturėjo, tad su Stanislovo mirčiu pasibaigė jų giminė. Barborą Radvilaite, jau būdama karalienė, prieš mirti Daugeliškio valdas, o kartu ir Rimšės vaitystę užraše antrajam, savo vyrui karaliui Žygimantui Augustui. Tokiu būdu Daugeliškio dvaras virtė seniūnija.

Kaminskiai (Kamienskiai) - Jonas Kaminskis XIX a. pradžioje nusipirko iš grafičių Marijos Pliaterienės Vidiškių dvarą. 1828 m. jis pastatė Vidiškės bažnyčią. Vėliau Vidiškės valdė Jono sūnus Ignotas Kaminskas. Kamintenskių (Kaminskų) giminėje buvo nemaža mokslininkų, kultūros veikėjų, mecenatų, aukštų dvasiškių. Apie jų giminę 1854 m. Lvove buvo išleista speciali monografija.

1900 m. mirus Ignotui, dvarą paveldėjo jo sūnus Jonas Kaminskis. Kartu su parapijiečiais jis 1901-1906 m. pastatė mitinę Vidiškių bažnyčią. 1913 m. Jonas dvarą pardavė Aristarchui Pimenovui, o šis savo seresiai Elenai Dorochovai.

Kublickiai - valdė Mielagėnų, Mielagėnų ir Paliesiaus dvarus XVIII-XIX a. Pastatė Mielagėnų bažnyčią 1790 m., o 1858 m. kapinėse koplyčią. Juozas Kublickis buvo Užnėrio Dvarininkų vicemarsallas (minimas 1852 m.). Paliesiaus dvaro valdytojai Stanislovas ir Adolfas Kublickiai dalyvavo 1831 m. sukilime, organizavo būrių. Faktiški sukilimo iniciatoriai Rytų Lietuvoje.

Maleckiai - 1856 m. Romualdas Maleckis įsigijo Sidariškių dvarą (Linkmenų ap.).

Kasperas Maleckis (g. 1840 m.) vadovavo sukilėlių būriui 1863 m., buvo Ukmergės pavieto karinis viršininkas.

Meištoviai - valdė Meikštų dvarą (Rimšės ap.) XIX-XX a. pradžioje.

Narbutai - administravovo karališkajį Linkmenų dvarą XV a. 1442 m. minimas Vaitiekus Narbutas. Barbora Narbutavičienė 1511 m. pastatė šv. Povilo ir Petro bažnyčią Seniškyje (Daugeliškio ap.), 1915 m. ji sudegė. 1738 m. minimas, kad Kazokinės dvaras (Ignalinos ap.) užstatyras Stanislovas Narbutas.

Nemerovičiai - valdė Ceikinių dvarą XV a. Butrimas Nemerovičius 1510 m. Ceikinius testamentu užraše Švenčionėlių altarijai išlaikyti.

Pacai - XVII a. valdė Daugeliškio seniūniją ir dvarą.

Ragožos - valdė Vidiškių dvarą XVIII a. (1782 m. minimas, kad N. Ragožos Vidiškėse pastatė koplyčią).

Revkovskiai - XVIII-XIX a. (iki 1856 m.) keturios jų kartos valdė Sidariškių dvarą ir aplinkines žemes (Linkmenų ap.).

Pliateriai-grafai, valdė Daugeliškio dvarą, Vidiškių dvarą ir Rimšės dvarą. Paskutinis Daugeliškio seniūnas, Lietuvos pakancleris, Kazimieras Konstantinas Pliateris surinko Daugeliškio dvare didelę (apie 15000 knygų) biblioteką. Jis mirė 1808 m., o jo sirdis palaidota Daugeliškio bažnyčioje. Biblioteka 1854 m. perkelta į Kraslavą (Latvijoje). Verta atminimo Emilia Pliateryte. Jos vadovaujami sukilėliai 1831 m. buvo ištvirtintę Samanio ežero (prie Dūkšto) piliakalnyje. 1807 m. minimas, kad Vidiškių dvarą valdo Liudvikas Pliateris, kuris tais metais pastatė naują koplyčią dvare, o patį dvarą ėmė vadinti Pšiajazn (Przyjazn) (lietuviškai reikštų "Draugystę").

Rudaminos - 1573 m. Tomas ir Janas Rudaminos (dusetiškiai) nupirko Senojo Dūkšto dvarą, valdė jį iki 1813 m. pradžios. XVII a. Rudaminos valdė Vidiškių apylinkes.

Juozapas Rudamina - 1601 m. pastatė medinę bažnyčią Sen. Dūkštė.

Andrius Rudamina g. 1596 m. Daugeliškyje - m. 1631 m. Kinijoje. Pirmasis lietuvis misionierius Kinijoje.

Paskutinis Dūkšto Rudamina-Tadeušas - buvo Napoleono armijos karininkas ir žuvo prie Leipcigo 1813 m.

(Atkelta iš 13 psl.)

Šumskiai-Kazimieras Šumskis iki 1681 m. valdė Palūšės palivarką.

Tiškevičiai - grafas Tiškevičius 1720 m. pastatė medinę bažnyčią Linkmenyse.

Tyzenhauzai - Ignas Tyzenhauzas (grafas) - faktiniškas Ignalinos iškūrėjas. 1810 m. jis jau buvo Ignalinos palivarko savininkas. Jo vardu pavadinėta Ignalina. Kilius iš Holšteino. Tyzenhauzų giminės palikuonys XII a. atsidūrė Rygos apylinkėse. Čia jie įsitraukė į Livonijos ordino ir Rygos arkivyskupijos gyvenimą, užėmė atsakingas pareigas. XVII a. pradžioje viena Tyzenhauzų šaka perejo į Zigmanto Vazos tarnybą ir dalyvavo karuose su švedais. Ateiviai tapo pasiturinčiais ir įtakingais Lietuvos žmonėmis.

Vavžeckiai - Tomas Vavžeckis, g. 1754 m. Meikštų dvare (Rimšės ap.) 1794 m. sukiliimo Lietuvoje ir Lenkijoje vadai (po Kosciuškos). Mirė 1816 m.

Zanai - valdė Dūkšto dvarą nuo XIX a. iki 1940 m. Tomas Zanas - Vilniaus Universiteto Filomatų draugijos iškūrėjas. Adomo Mickevičiaus draugas.

XVIII-XIX a. menininkai

Mečislovas Karlovicius - g. Vyšniavos k. (Rimšės ap.). Kompozitorius.

Adomas Mickevičius - poetas. Ne kartą lankėsi Senojo Dūkšto ir Gerkenių dvaruose. Gyveno pas savo draugą Sen. Dūkšto Tomą Zaną.

Napoleonas Orda - XIX a. dailininkas. Piešė Vidiškių apylinkes. 1831 m. dalyvavo sukilime. Nupiešė Antakmenės mitologinį akmenį.

Jonas Rustemas - g. 1762 m. Stambule (graikas), m. 1835 m. Senojo Dūkšto dvare, viešėdamas Rudaminų valdomame dvare. Palaidotas Senojo Dūkšto kapinėse. Pastatytas paminklas 1974 m. Dailininkas. Vilniaus universiteto profesorius.

Vincas Smakauskas - g. 1797 m. Vilniuje. J. Rustemo mokinys. Nuo 1858 m. gyveno Krikonyse (Mielagėnų ap.). Dailininkas ir gydytojas. Dalis jo paveikslų saugomi Mielagėnų bažnyčioje.

1794, 1831 ir 1863 m. sukilielių vadai, veikė dabartiniame Ignalinos rajone

Vincas Buikauskas - bajoras, kilęs iš Palūšės, 1831 m. buvo suorganizavęs sukilielių būrių, Daugeliškio ir Palūšės parapijų inspektorius (sukilielių viršininkas).

Vincentas Bortkevičius - g. 1776 m. Paliesiuje (Mielagėnų ap.), buvo 1794 ir 1831 m. sukilielių vadai.

Gustavas Čechovičius - Švenčionių pavieto sukilielių vadai 1863 m.

Broliai Stanislovas ir Adolfas Kublickiai - Paliesiaus dvaro (Mielagėnų ap.) savininkai buvo 1831 m. sukiliimo iniciatoriai Užnero (Švenčionės) apskritije. 1831 m. balanžio 11 d. pradėjo ginkluotis ir sukurė būrių sukilielį. Prie jų prisijungė Vincentas Bortkevičius su sūnumi ir sūnėnu. Dalyvavo mūšiuose su caro kariuomene. Pralaimejus sukiliimui, Kublickiai pasitraukė į Prūsiją. Vėliau jiems leido grįžti namo, bet buvo sekamai policijos. Dar 1849 m. abu broliai buvo dvarininkų sąrašuose, kuriems buvo uždrausta dalyvauti apskrities dvarininkų rinkimuose.

Kasperas Maleckis - g. 1840 m., Ukmergės pavieto karinis viršininkas vadovavo sukilielių būriui 1863 m. Veikė ir mūsų rajone, kovėsi su caro kariuomene prie Minčios, Luodės ir Labanoro.

Emilija Platierytė - jos vadovaujami sukilieliai 1831 m. buvo įsitvirtinę Samanio ezero (prie Dūkšto) pilialkalnyje.

Tomas Vavžeckis - g. 1754 m. Meikštų dvare (Rimšės ap.), 1794 m. sukiliimo vadai (po T. Kosciuškos).

Ižymūs Ignalinos krašto knygnešiai spaudos draudimo metais

Mykolas Gylys - g. Potašiūnuose (Tverečiaus ap.).

Augustinas Janutėnas - g. 1869 m. Guntauninkuose (Mielagėnų ap.).

Pranas Malinauskas - Tverečiuje.

Juozas Milašius - g. Vaišniūnuose.

Antanas Paukštė - g. 1900 m. Cižiūnų k. (Rimšės ap.).

Bernardas Raštikis - nuo 1901 m. dirbo zakristijonu Sen. Dūkšto bažnyčioje, generolo Stasio Raštikio tėvas.

Aleksandras Telyčėnas (pravardė Laziška) - g. 1871 m. Pošiūnų k. (Tverečiaus ap.).

Petras Vikutis - g. Derviniškės k. (Linkmenų ap.).

Pranciškus Voldenaras - g. Dysnos k. (Dysnos ap.).

Lietuvos partizanų kovojušių su lenkais 1919-1927 m. Ignalinos rajone, vadai

Jonas Janonis - iš Linkmenų. 1919-1924 m. vadovavo Linkmenų valsčiaus lietuvių partizanams, kovojuusiems su lenkais.

Martynas Šiaudiniš - (iš Augustiškės) ir Petras Šiaudiniš (iš Pajurgiškės) - vadovavo lietuvių partizanams Daugeliškio valsčiuje, po I pas. karo kovojuusiems su lenkais.

Lietuvos partizanų kovojušių su sovietiniais okupantais ir stribais dabartiniuo Ignalinos rajono teritorijoje 1944-1954 m. žymiausi vadai
(Ignalinos rajone veikę partizanai priklauso Šiaurės Rytų Lietuvos (arba Mindaugo, arba Kalnų) srities 3-ios ("Vytauto") apygardos, 5-tai ("Lokio") ir 6-tai ("Tigro") rinktinėms).

Jonas Kimštasis ("Žalgiris") - Šiaurės Rytų Lietuvos srities (arba Kalnų, o vėliau Mindaugo) vadai, leitenantas. Vadovavo iki 1947 m. keturių partizanų apygardoms, tame tarpe ir 3-iai ("Vytauto") apygardai. Išdavus profesoriui Markuliu, NKGB agentui, buvo suimtas, o po to kankinamas ir pats išdarė kelis partizanų bunkerius.

Vincas Kaulinis ("Miškinis") - 3-čios ("Vytauto") apygardos vadai 1945 - 1950 m. (?).

Mykolas Kazanės ("Siaubas") - 5-tos ("Lokio") Rinktinės iškūrėjas (1944 m. spalio mėn.) ir vadai, kapitonas. Žuvo 1945 m. liepos 7 d. Jaskaniškių vieniemyje netoli Dusetų (Zarasų raj.).

Kazys Kaladinskas ("Erškėtis") - 5-tos ("Lokio") rinktinės vadai, žuvus M. Kazanui 1945 m. Žuvo 1947 m. vasarą mūšyje prie Puziniškio (Linkmenų ap.).

Pranas Račinskas ("Drugys", "Drugeliš", "Žaibas") - nuo 1948 m. kovo 24 d. - 5-os ("Lokio") rinktinės vadai (1948 m. kovo 19 d. sovietų saugumas suėmė rinktinės vadą ("Audrą") (?)). Žuvo 1951 m. sausio mėn. mūšyje netoli Auškstaglynio (dabar Utėnos raj., Tauragnų ap.).

Balys Vaičėnas ("Liubartas", "Lordas", "Pavasaris") - kilęs iš Rokiškio raj., Vaičėnų k., "Vyčio" kuopos iškūrėjas ir vadai (nuo 1944 m. rudens). Nuo 1948 m. gruodžio 16 d. B. Vaičėnas buvo partizanų laikraščio "Sutemų keleivis" redaktorius. Vėliau buvo paskirtas 5-os 4 ("Lokio") rinktinės vadu, 3-čios ("Vytauto") apygardos vadu pavaduotoju ir Šiaurės Rytų Lietuvos srities vadu pavaduotoju. Žuvo mūšyje su NKGB agentais - smogikais 1951 m. balandžio 10 d. Strazdų k. (dabar Utėnos raj., Tauragnų ap.).

Leonas Vilutis ("Ariūnas", "Būtinėlis") - kilęs iš Linkmenų ap., Dirviniškės k. 1944 m. spalio mėn. kūrė 6-tą ("Tigro") rinktinę ir jai vadovavo.

Suimtas 1945 m. pradžioje. Mirė 1993 m. liepos 22 d.

M. Kaletka ("Tigras") - 6-os ("Tigro") rinktinės vadai 1945 m.

Jonas Kamarauskas ("Karijotas") - kilęs iš Taujūnų k., Daugeliškio ap. Buvo partizanu nuo 1944 m. vasario 20 d. Kapitonas. Nuo 1946 m. kada sovietų saugumas suėmė "Skrajojančio būrio" ir rinktinės vadą "Mingailą" (Laurinėnė Mamertė - manoma, kad jis tapo išdaviku). J. Kamarauskas tapo 6-tos ("Tigro") rinktinės vadu. 1946 m. rugpjūčio 25 d. dalyvavo visos Lietuvos partizanų vadų pasitarime "pulkiniuko "Vyčio" slapyvardė ir buvo paskirtas visos Lietuvos Partizanų štabo viršininku. 1946 m. spalio 20 d. žuvė. Spėjama, kad užkastas N. Daugeliškyje daržinėje.

Vincas Žaliaduonis ("Rokas") - 6-os ("Tigro") rinktinės vadai, žuvus J. Kamarauskui 1946 m. V. Žaliaduonis žuvo 1952 m. kovo mėn. gale. Tuo metu jis jau buvo 3-ios ("Vytauto") Apygardos vadai.

Apolinaras Juršys (?) ir Antanas Krinickas ("Ramelis") - 6-os ("Tigro") rinktinės "Margio" ir "Kauno" bunkerų vadai. Žuvo mūšyje 1945 m. kovo 10-13 d. Labanoro gilioje. Tada žuvo 79 vyrai iš Salduiškio, Linkmenų ir kitų apylinkių.

Lietuvos Respublikos (iki II pas. karo) politiniai ir kariniai veikėjai

Vincas Grigaliūnas-Glovackis - g. 1885 m. rugpjūčio 9 d. Jiezne, o užaugo Tverečiuje. Tapo Lietuvos kariuomenės generolu. Mirė 1964 m.

(Nukelta į 15 psl.)

(Atkelta iš 14 psl.)

Kolumbijoje, Tunijos mieste.

Jonas Kardelis - g. 1893 m. Girdžiūnų k. (Rimšės ap.) Lietuvybės puoseletojas, 1922 seimo narys.

Boleslovas-Jonas Masiulis - g. 1889 m. Tverečiuje. 1938-39 m. buvo Lietuvos Valstybės Tarybos pirmmininku.

Stasys Raštikis - g. 1896 m. Kuršenuose, o nuo 1901 m. gyveno Senajame Dūkštė. Generolas, Lietuvos Kariniuomenės vadas ir vienas iš jos kūrėjų. Augustinas Voldemaras - g. 1883 m. Dysnoje, 1918, 1926-29 m. Ministrų kabineto pirmininkas.

Menininkai: lietuvybės puoseletojai Vilniaus krašte

Leonas Bielinis - g. 1882 m. Pošiūnų k. (Tverečiaus ap.) Lietuvybės puoseletojas, kraštotyrininkas.

Jeronimas Cicėnas - g. 1919 m. Garšvėje (Daugeliškio ap.) Tautosakos rinkėjas, rašytojas.

Liudvikas Dubaka - iš Tripuckų k. (Rimšės ap.) Tautosakos "karalius", (karaliene' - Kristina Skrebutienė iš Tverečiaus ap.).

Petras Gaulė - poetas. Gimė 1923 m. Rokėnuose, toje kaimo dalyje, kuri dabar Zarasų rajone. Senatvėje gyveno Ignalinoje. Cia ir mirė. Palaidotas Vilniuje 1993 m.

Mykolas Gudėnas - g. 1906 m. Bajorų k. (Kazitiškio ap.) - Kovotojas už lietuvybę lenkų laikais ir sovietmečiu.

Jonas Kalnėnas - g. Antalgėje, žuvę Sibire, žurnalo "Trimitas" redaktorius.

Jonas Milašius - g. 1913 m. Vaišniūnų k. (Ignalinos ap.) Lietuvybės puoseletojas, poetas.

Kipras Petrauskas - g. 1885 m. Ceikiniuose (Mielagėnų ap.). Dainininkas. Namas, kuriamo jis gimė, yra paminklinis.

Mikas Petrauskas - g. 1873 m. Palūšėje (Ignalinos ap.) (Kipro vyrėnysis brolis). Kompozitorius, dainininkas, choro dirigentas. Jam pastatytas paminklas Palūšėje.

Vladas Radziulis - g. 1913 m. Nasutiškėje (Ignalinos ap.). Poetas, romanistas, pedagogas, kraštotyrininkas.

Nadas Rastenis - g. 1891 m. Stagalėnuose (Linkmenų ap.). Poetas.

Mykolas Smagurauskas - g. 1935 m. Kančiogino k. (Mielagėnų ap.). Aktorius.

Antanas Šerėnas - g. 1897 m. Linkmenyse. Kompozitorius, choro dirigentas.

Valerijonas Šimkus - g. Lekiškių k. (Dysnos ap.). 1907 m. kartu su Aleksandru Dunduliu įkūrė Čikagoje 1950 m. Vilniaus krašto Lietuvių

Kazimieras Umbražiūnas - g. 1909 m. Galalaikių kaimė (Tverečiaus ap.). Istorikas ir lietuvybės puoseletojas, žurnalistas.

Jonas Varnas - g. 1900 m. Juodagalvių k. (Mielagėnų ap.). Poetas, lietuvybės puoseletojas.

Ižymūs Ignalinos krašto kunigai - lietuvybės puoseletojai

Vincas Bobinas - Paringio kunigas.

Juozas Breivis - Linkmenų ir Kirdciukų klebonas.

Baltazaras Budreckas - Pelesos ir Vosiūnų kunigas.

Jonas Burba - (?-1915) kunigavo Tverečiuje ir Daugeliškyje.

Kristupas Čibiras - g. 1888 m. Radeikiškės k. (Daugeliškio ap.).

Juozas Ercius - Vosiūnų kunigas.

Karolis Garuckas - Ceikinių klebonas (1908-1979). Palaidotas šventoriuje. Vienas iš Helsinkio grupės įkūrėjų.

Silvestras Gimžauskas - g. 1845 m. Kirdeikiuose. Kunigavo Vidiškėse. Poetas, rašytojas, tautosakos rinkėjas.

Karolis Gumbaragis - Mielagėnų kunigas, jo pastangomis įkurta Gedžiūnėlių parapija.

Aleksandras Mikaila - N. Daugeliškio kunigas, kartu su Zigmui Žemaičiui įsteigė Švenčionyse lietuvių gimnaziją, kovojo prieš lenkinimą.

Antanas Nenevskis - Linkmenų kunigas.

Nikodemas Pakalka - g. 1893 m. Juodalaukio k. (Kazitiškio ap.).

Mykolas Prialgauskas - Tverečiaus klebonas.

Petras Prunskus (Prunskis) - Palūšės kunigas.

Jonas Rainelis - Paringio kunigas.

Juozapas Stakauskas - g. 1900 m. Degsnės k. (Mielagėnų ap.). Istorikas ir kunigas.

Vaclovas Šarka - g. 1922 m. Kaniūkuose (Dūkšto ap.) Vienas iš Vasario 16-os gimnazijos VFR kūrėjų, lietuvybės skatintojas VFR ir JAV.

Konstantinas Šimašis - Dūkšto klebonas.

Ignatas Šopara (1864-1931) - Ceikinių klebonas.

Kazys Trukanas - g. 1892 m. Andrelėnų k. (Rimšės ap.). Buvo Švenčionių gimnazijos direktorius.

Juozapas Vaiciūnas - Dūkšto klebonas.

Juozapas Žiogas - Gaidėje kunigas, kraštotyrininkas, archeologas.

Mokslininkai

Valerija Čepulytė - g. Lazinkų k. (Tverečiaus ap.). Profesorė, geologijos mokslo daktarė.

Leonas Čibiras - g. 1921 m. Čeikiškės k. (Daugeliškio ap.). Dendrologas, parkotyrininkas.

Aleksandras Dundulis - g. 1910 m. Triliūčių k. (Mielagėnų ap.) - m. 1995 m. JAV. Vienas iš Vilniaus krašto Lietuvių Sąjungos kūrėjų 1950 m. Čikagoje. Urna su pelena palaidota Tverečiaus kapinėse. Kalbininkas.

Adomas Hrebnickis - g. 1875 m., 1941 m., palaidotas Senojo Dūkšto kapinėse. Yra paminklas. Rojuje (Dūkšto ap.) yra A. Hrebnickio namas-muziejus ir paminklas. Sodininkystės specialistas (pomologas).

Česlovas Kudaba - g. 1934 m. Kabylynoje miestelyje Baltausijoje. Nuo mažens augo Vaicekavko k. (Tverečiaus ap.). Rašytojas, mokslininkas.

Viktoras Ruokis - g. 1885 m. Daubariškėje (Daugeliškio ap.). Dirvožemininkas, profesorius.

Bendžaminas Štokas - (Spokas) - g. 1904 m. Ignalinos raj. Žymus visame pasaulyje. Vaikų auklėjimo sistemos kūrėjas.

Stasys Vaitkevičius - g. 1900 m. sausio 8 d. Padūdžio (Puodučių) palivarke (dabar Kazitiškio ap.). Motina Kotryna Rudaminaite, kilusi iš Rudaminų giminės) Lietuvos kariuomenės savanoris. Tarpukaryje žymus girininkas. Mirė 1995 m. balandžio 21 d. Čikagoje.

Zigmas Žemaitis - g. 1884 m. Daktoriuose (Tverečiaus ap.). Matematikas, profesorius.

Vinčas Žilėnas - g. 1907 m. Vaišniūnų k. Lietuvybės puoseletojas, muziejinių.

Ignalinos lietuvių vidurinės mokyklos žymesni mokytojai

Nikandras Petrovičius - matematikas. Yra paraše mokslinių darbų.

Marija ir Liudas Alseikos - mokytojai, žymūs visuomenės veikėjai.

Tomas Glodas - dramaturgas.

Alona Kruopytė - literatė, poetė ir rašytoja.

Antanas Čeponis - fizikas, sportininkas.

Ona Černienė - kraštotyrininkė.

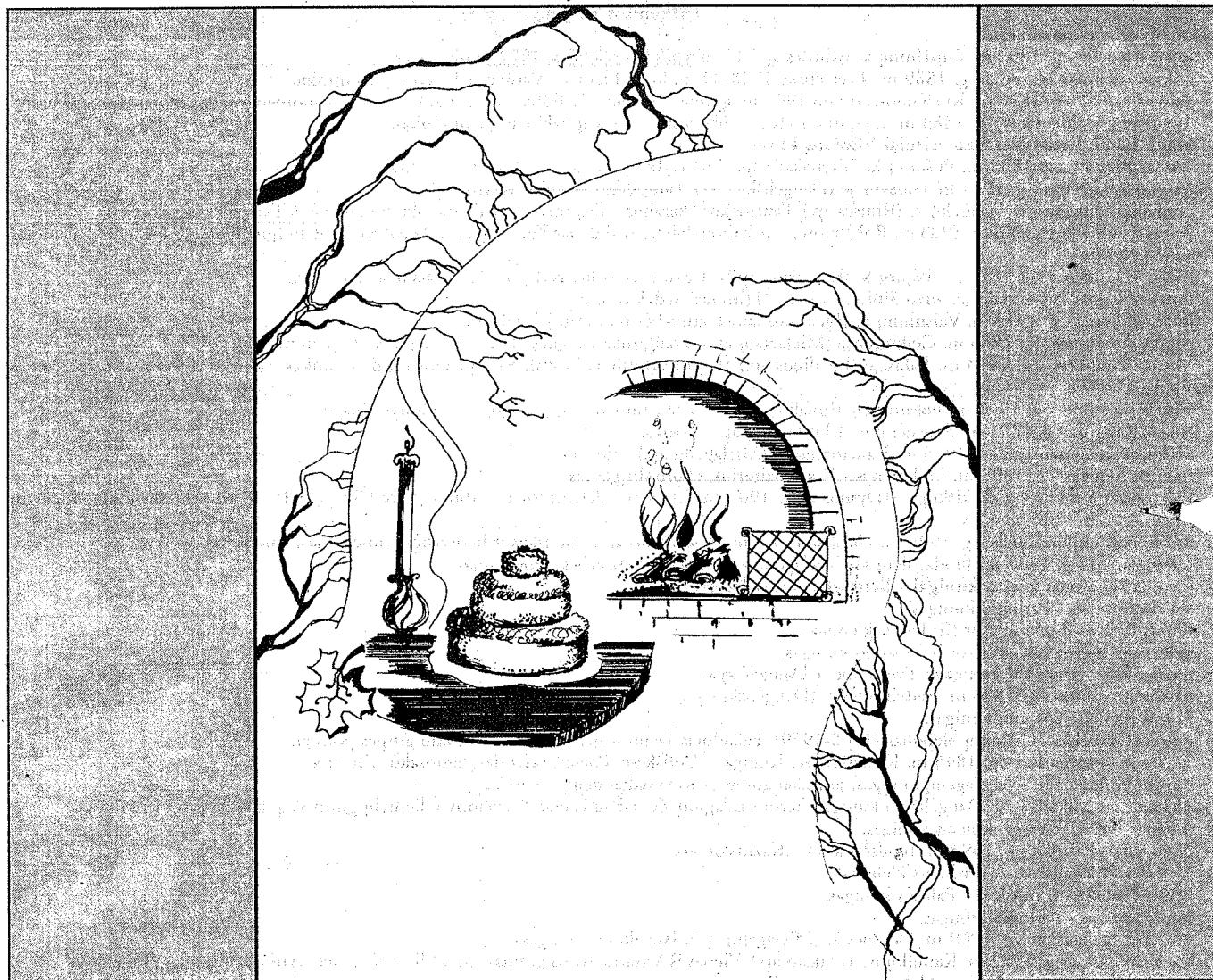
Pastabos

1) Platesnė informacija apie paminėtus asmenis yra paminklotvarkos archyve.

2) Kaip jamžinti paminėtus asmenis, reikėtų spręsti kiekvienu konkrečiu atveju atskirai (pastatyti paminklą, paminklinę lentą, pavadinti jių vardu gatvę ar atkštę ir pan.).

3) Kipro ir Miko Petrauskų, Kristinos Skrebutienės, Adomo Hrebnickio ir Jono Rustenio atminimas jamžintas paminklais.

Sarašą sudarė Ignalinos rajono valdybos Kultūros skyriaus paminklotvarkininkas K. ČEPONIS

PRIIMAMI UŽSAKYMAI

**konditerijos gaminiams: tortams,
šakočiams, pyragaičiams, saldumynams.
Nuomojame sales vestuvėms
ir kitiems renginiams.**

Ruošiame vaišes pagal užsakovų pageidavimus.

Telefonai: 8-229-52212,

47436,

47402.

Adresas: Palūšė 4759 Ignalinos rajonas, Aukštaitijos
nacionalinio parko direkcija, leidinys "Ladakalnis".
Redaktorė D. Savickaitė
Dailininkė I. Šimonienė
Nuotraukos A. Panavo
Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.
SL 516a.

Rinko, maketavo ir spaustino
UAB "Utenos spaustuvė",
Kauno 33, Utena.
Telef. Nr. 54787,
1995 m. Užsak. Nr. 3021. Tiražas 1000 egz.
Kaina sutartinė.